

KOMPOZITNÉ POMENOVANIA S INTERNACIONÁLNYMI NUMERÁLNYMI KOMPONENTMI V SLOVENČINE¹

Martin Ološtiak – Slavka Oriňáková***

* Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
Ul. 17. novembra 1, Prešov – Panská 26, Bratislava
E-mail: martin.olostiak@unipo.sk

** Prešovská univerzita v Prešove, Ústav jazykových kompetencií
Ul. 17. novembra 15, Prešov
E-mail: slavka.orinakova@unipo.sk

OLOŠTIAK, M. – ORIŇÁKOVÁ, S. (2023): Compound Lexical Units with International Numerical Components in Slovak. In: *Slovenská reč*, 88/2, 63 – 105.

Abstract: The article deals with compounds with international numerical components in Slovak, e.g. *kilogram*, *nanofarad*, *monografia* ‘monograph’, *polysémia* ‘polysemy’. These components are defined as bound morphemes with full lexical meaning that can be combined with words (*nanotechnológia* ‘nanotechnology’, *unilaterálny* ‘unilateral’), or with bound morphemes (*trilógia* ‘trilogy’, *pentatlon* ‘pentathlon’). The former type of compounds is referred to as semi-compounds, the latter as quasi-compounds. The article is structured into four basic sections (apart from introductory notes and conclusions). Methodological background is presented in section 2 where fundamental notions are introduced (including an overview of the principles of word-formation motivation and the classification of compounds). The study of 48 components (i.e. combining forms called baseoids) is presented in the form of “microentries” with information on etymology, semantics, word-formation, frequency (corpus-based data), collocability and the treatment of these entries in selected Slovak dictionaries. In this way two types of combining forms are considered: a) SI metric prefixes: 24 components that signify decimal powers ranging from 10^{-30} to 10^{30} , e.g. *mili-*, *centi-*, *kilo-*, *mega-* etc. (section 3); b) non-SI elements: other 24 components with numerical meanings (from “one” to “nine”, “half”, “many”), e.g. *mono-*, *uni-*, *tri-*, *poly-* etc. (section 4). Finally, section 5 summarizes corpus data on frequency, examines paradigmatic relations (lexical fields, synonymy, antonymy), polysemy and orthography, and characterizes communication status (words with international combining forms are typical for the languages for specific purposes, i.e. language of science and technology).

Keywords: Slovak, compounding, international numerical components (combining forms, prefixes), etymology, semantics, word-formation, collocability, frequency, pragmatics.

Článok v skratke:

- V príspevku sa pozornosť venuje lexémam, ktoré obsahujú internacionálny numerálny komponent. Tieto komponenty, ktoré sa v štúdiu označujú termínom bázoidy, sa členia na dve skupiny: 1) bázoidy vyjadrujúce násobky jednotiek SI (napr. *kilo-*, *mega-*, *mili-*, *nano-*); 2) ďalšie bázoidy s numerálnym významom (napr. *mono-*, *bi-*, *poly-*).

¹ Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0025/22 (50 %). Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0046 (50 %).

- Celkovo sa v príspevku analyzuje 48 bázoidov a odpovedá sa najmä na tieto otázky:
- Aké sú etymologické, sémantické, kombinatorické, frekvenčno-korpusové a komunikačno-pragmatické parametre týchto komponentov?
- Ako sa tieto komponenty spracúvajú vo vybratých slovenských lexikografických dielach?

1. ÚVODNÉ POZNÁMKY

Cieľom príspevku je analýza pomenovaní, ktoré vo svojej štruktúre obsahujú numerálny komponent internacionálneho, gréckeho a/alebo latinského charakteru (napr. *kilometer*, *deciliter*, *dipól*, *polyreferencia*). Lexémami s numerálnymi komponentmi z iných jazykov (napr. *one-man show*) sa nezaobráame. Taktiež nevenujeme pozornosť špeciálnym komponentom typu *kibi-* (z *kilobinary*), *mebi-* (z *megabinary*), *gibi-* (z *gigabinary*), ktoré sa používajú v informatických vedách na označenie kapacity pamäťových médií a ktoré vychádzajú z dvojkovej sústavy.^[1]

Takto vymedzenej téme sa pozornosť venovala skôr okrajovo. V tejto súvislosti možno spomenúť práce M. O. Malíkovej (1980, 1982, 1983a, 1983b), v ktorých na komparatívnom podklade (s materiálom z ruštiny a slovenčiny) analyzovala morfémy s kvantitatívnym významom v zložených slovách. Krátku pozornosť venuje prvým komponentom numerálneho charakteru v hybridných kompozitách v češtine P. Mitter (2003, s. 156 – 159). V súlade s koncepciou aplikovanou vo svojej monografii interpretačnú pozornosť v podobe výkladu v samostatných podkapitolách venuje komponentom *mono-*, *di-*, *tri-*, *tetra-*. Bez podrobnejšieho komentára sa ešte zmieňuje o komponentoch *uni-*, *giga-*, *kilo-*, *mega-*, *tera-*. Charakteristiku 16 numerálnych komponentov² ponúka *Slovník afixů užívaných v češtině* (Šimandl 2016).

Zatiaľ najkomplexnejšie sú numerálne komponenty spracované v monografii *Slovtvorná adaptácia a kompozitnosť v slovenčine* (Ološtiak – Vojteková – Oriňáková 2018), kde sa nachádza pomerne precízna (etymologická, sémantická, distribučná, frekvenčná) charakteristika 34 komponentov s číselným významom. Z tejto publikácie vychádzame aj v predkladanej štúdií, do ktorej sme zaradili spolu 48 internacionálnych komponentov vyjadrujúcich číselný význam.

Štúdia sa okrem úvodných poznámok člení na štyri časti. Najprv predstavujeme metodologické východiská (časť 2.), teóriu slovtvornej motivácie, v rámci ktorej sa operame o skutočnosť, že slovtvorná motivovanosť má škálovitý charakter. Na základe tohto poznatku kompozitné pomenovania členíme na tri skupiny: pravé kompozitá, semikompozitá, kvázikompozitá. V tretej časti, ktorá má primárne sémaziologický charakter, sa sústreďuje pozornosť na charakteristiku komponentov, ktoré vyjadrujú násobky jednotiek SI (ide o 24 bázoidov s číselným významom od 10^{30} po 10^{-30}). Štvrtá časť sa opiera o onomaziologické základy, analyzujú sa v nej numerálne bázoidy s významami „jeden“ až „deväť“, ako aj komponenty s významami

² Konkrétne ide o tieto komponenty: *deci-*, *deka-*, *giga-*, *hemi-*, *kilo-*, *mega-*, *mikro-*, *mili-*, *mono-*, *multi-*, *piko-*, *poly-*, *semi-*, *tera-*, *tetra-*, *uni-*.

„pol“ a „mnoho“. Nakoniec (časť 5.) sa zistené poznatky sumarizujú v podobe poznámok o frekvenčných údajoch, ako aj systémovo-paradigmatickej a komunikačnej charakteristiky.

2. METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ

Pri charakteristike skúmaných lexém vychádzame z teórie slovotvornej motivácie, ako ju predstavil J. Furdík (1993, 2004). V tomto prístupe sa problematika tvorenia slov analyzuje na základe **princípu slovotvornej motivácie**. O princípe sa uvažuje preto, lebo slovotvorná motivácia sa charakterizuje ako trojjediný fenomén – proces, vzťah a vlastnosť: 1) proces utvorenia nového pomenovania, 2) vzťah medzi východiskovým pomenovaním (motivantom) a od neho utvoreným pomenovaním (motivátom), 3) vlastnosť motivátu ako novoutvoreného pomenovania.

Slovotvorná motivovanosť je škálovitý jav, ktorý postupne prechádza k nemotivovanosti. Inak povedané, slovotvorná motivovanosť a nemotivovanosť sú dva krajné póly, medzi ktorými je rad medzistupňov. To sa týka derivátov aj kompozít ako dvoch základných skupín slovotvorne motivovaných slov.

Z hľadiska rozličnej miery slovotvornej motivovanosti si v ďalšom výklade všimame lexémy s viac ako jedným základom, v ktorého pozadí stojí koreňová morféma. Miera motivovanosti závisí od slovotvorného statusu jednotlivých komponentov takéhoto pomenovania. Dávame prednosť termínu komponent, keďže v jednotlivých skupinách nemusí ísť vždy o slovotvorný základ, ktorý je reflexom samostatne existujúceho slova. Možno tu vymedziť tri základné skupiny pomenovaní s minimálne dvomi komponentmi (Ološtiak – Vojteková 2021):

1) **Pravé kompozitá** – jednotky so všetkými (zvyčajne dvomi³) plnohodnotne motivovanými komponentmi: všetky slovotvorné základy sú fundované samostatne existujúcimi slovami, napr. *hodný úcty* → *úctyhodný*, *čierna zem* → *černozem*, *drobné zrná* → *drobnozrnný*, *kopať zlato* → *zlatokop*.

2) **Semikompozitá** (polomotivované kompozitá) – jednotky s jedným plnohodnotne motivovaným komponentom a s jedným bázoidom, t. j. viazaným základom,⁴

³ Ďalej budeme synekdochicky uvažovať o dvojkomponentových pomenovaniach, keďže tento typ zložených slov je najfrekvencovanejší.

⁴ Viazané slovotvorné základy sú také, ktoré nemajú oporu v samostatne existujúcich slovách. Inými slovami, ide o taký komponent slovotvorne motivovaného slova, „ktorý jasne tvorí lexikálny základ daného slovesa, ale samostatne nejstuuje“ (Horecký 1971, s. 46; Furdík 2004, s. 38), napr. *s-pojiť/s-pájať*, *pri-pojiť/pri-pájať*, *pre-pojiť/pre-pájať*. Okrem sloves sa uvádzajú aj príklady typu *Sloven-sko*, *Sloven-ka*, *sloven-ský*, *Japon-sko*, *Japon-ec*, *japon-ský*.

V slovakistike sa tradične uvažuje o viazanosti základu pri derivátoch, avšak o analogických prípadoch možno uvažovať aj v skupine lexém s viacerými radixmi (porov. v anglistike termín viazaný koreň, *bound root*). J. Horecký (1971, s. 44) uvádza, že „v zloženej slove sú slovotvorné základy také časti, ktoré i po oddelení od seba ... majú samostatný lexikálny význam“. J. Furdík (2004, s. 26) za slovotvorne motivované pokladá len tie slová, ktoré synchronne majú motivant: „Lexému, ku ktorej v syn-

ktorý nefunguje ako samostatné slovo: *baktérie* + 0 → *bakteriológia*, *Egypt* + 0 → *egyptológia*, 0 + *biológia* → *agrobiológia*.

3) **Kvázikompozitá** – jednotky bez plnohodnotne motivovaného komponentu (obidva komponenty sú viazané): 0 + 0 → *balneológia*, 0 + 0 → *polygamia*, 0 + 0 → *choreografia*.

Ďalej budeme používať termíny **kompozitnosť**, **kompozitné lexémy** ako strešné pomenovanie pre všetky tri uvedené skupiny jednotiek. Termín kompozitnosť koreluje so širším chápaním zložených slov, t. j. vrátane pomenovaní s vyčleniteľnými dvomi (alebo viacerými) komponentmi, ktoré nefungujú ako samostatné slová. Tieto komponenty boli nazvané **bázoidy**⁵.

Z hľadiska priezračnosti slovotvornej motivácie možno konštatovať, že najviac motivované sú pravé kompozitá (*arómoterapia*), nasledujú semikompozitá s jednou bázou a jedným bázoidom (*arteterapia*) a najmenej kvázikompozitá s oboma bázoidmi (*biológia*). Pomenovania z poslednej skupiny pokladáme za slovotvorne nemotivované, avšak členiteľné na základe analógie, napr. *biológia*: prvá analógia k pomenovaniu typu *biochémia*, *biomedicína*, *biorytmus* (lexémy s komponentom *bio-*), druhá analógia k pomenovaniu typu *geológia*, *kynológia*, *teatológia* (lexémy s komponentom *-ológia*) (Ološtiak – Vojteková – Oriňáková 2018, s. 26 – 29).

V štúdiu sa zameriavame na analýzu semikompozit a kvázikompozit, ktoré obsahujú **internacionálne numerálne bázoidy**. Najprv sústreďujeme pozornosť na charakteristiku bázoidov, ktoré vyjadrujú násobky alebo časti jednotiek SI (časť 3.). Následne analyzujeme ďalšie bázoidy s numerálnym významom (časť 4.) v podobe minihesiel, ktoré zahŕňajú etymologické, sémantické, formálne, slovotvorné, funkčné, distribučné a frekvenčné údaje. Pri etymologickej charakteristike sa opierame o *Stručný etymologický slovník slovenčiny* (Králik 2015), *Český etymologický slovník* (Rejzek 2015), etymologický slovník angličtiny^[2] a niektoré internetové zdroje.

Variantné podoby v názvoch podkapitol oddeľujeme čiarkou (napr. *mono-*, *mon-*). V texte, ako aj v sumarizačných tabuľkách (kap. 5.1.) následne uvádzame len základné podoby.

V texte sa systematicky odvolávame na *Slovník koreňových morfém slovenčiny* (Sokolová – Ološtiak – Ivanová a kol. 2012, ďalej SKMS). Príklady z tohto zdroja uvádzame morfológicky členené a graficky značené podľa pravidiel v tomto slovníku. Uvádzame všetky kompozitné lexémy, ktoré sú východiskami slovotvorných hniezd s príslušným radixom. Nekompozitné, t. j. od nich odvodené deriváty neza-

chrónnom pláne nemožno priradiť motivanta, nemožno považovať za slovotvorne motivovanú.“ U J. Horeckého nie je celkom zrejmé, čo pokladá za jednotky so samostatným lexikálnym významom, možno však predpokladať, že ide o jednotky, ktoré fungujú ako samostatné pomenovania. To je v súlade s konštatovaním J. Furdíka o motivovanosti slov, ktorým možno synchronne priradiť motivant.

⁵ Porov. Ološtiak – Vojteková – Oriňáková 2018; tam aj teoreticko-metodologické vymedzenie v rade konceptov *báza (slovotvorný základ) – bázoid – afixoid – afix*.

znamenávame. Napríklad pri radixe **du-** uvádzame **du-atl-on-ø**, **du-plic-it-a**, **duplik-ov-a:t'**, ale nie **du-o**, **du-ál-ø**, **du-el-ø**, **du-al-ist:ic:k-ý**.

Ďalej sa opierame o údaje z týchto lexikografických zdrojov: *Slovník cudzích slov. Akademický* (ďalej SCS; Petráčková – Kraus a kol. 2005), ojedinele⁶ *Velký slovník cudzích slov* (ďalej VSCS; Šaling – Ivanová-Šalingová – Maníková 2008); *Slovník súčasného slovenského jazyka* (ďalej SSSJ; Buzássyová – Jarošová 2006; Jarošová – Buzássyová 2011; Jarošová 2015, 2021), ojedinele *Krátky slovník slovenského jazyka* (ďalej KSSJ; Kačala – Pisárčiková – Považaj 2003). Frekvenčné a distribučné údaje čerpáme zo Slovenského národného korpusu (ďalej SNK, korpusová verzia prim-8.0-public-all⁷). V menšej miere (v prípadoch nízkeho zastúpenia v SNK) sme pracovali aj s webovým korpusom Aranea (ďalej AR), konkrétne s verziou Omnia Slovaca Publica. Korpusové údaje sme získali vyhľadávaním prostredníctvom funkcie **lema** (napr. [lemma="giga.*"]]) s následným uložením a ručným filtrovaním relevantných výskytov v programe Microsoft Excel. Na rozdiel od monografie *Slovtvorná adaptácia a kompozitnosť v slovenčine* (Ološtiak – Vojteková – Oriňáková 2018, s. 43), kde sa skúmané lemy zaraďujú do niekoľkých frekvenčných pásem,⁸ dokladové lexémy uvádzame výberovo a zostupne od najfrekventovanejšej (frekvencie výskytu uvádzame v zátvorkách hneď za príslušným príkladom), obyčajne do minimálneho výskytu 5 (pri komponentoch s malým počtom lem dokladujeme aj jednotky s nižšou frekvenciou). Pravda, korpusové údaje o frekvencii majú povahu ilustratívneho rámca a nepreceňujeme ich. Cieľom výkladu nie je uviesť vyčerpávajúci zoznam všetkých jednotiek, ale poskytnúť základný prehľad, a tým charakterizovať postavenie daného komponentu v kontexte nominačných pohybov súčasnej slovenčiny.

Osobitne spomíname spájateľnosť bázoidov so základmi a s inými bázoidmi domáceho a najmä cudzieho pôvodu. Poukazujeme tiež na ortografickú rozkolísanosť (písanie dovedna, so spojovníkom, samostatne).

Pri charakteristike sa primárne opierame o slovtvornú, nie morfematickú štruktúru, preto do výkladu zahrnujeme len tie lexémy, ktoré vznikli pomocou daného komponentu v aktuálnom slovtvornom kroku. Na deriváty odvodené od kompozít zvlášť neupozorňujeme, napr. *nanosekundový* (← *nanosekunda*), *mikrobiologický* (← *mikrobiológia*). Platí to aj pri odvolávaní sa na počty lexém s daným bázoidom, ktoré sa nachádzajú v slovníkoch (SKMS a SCS). Nezarátavame sem jednotky

⁶ V prípadoch, ak sa žiadna lexéma nenachádza v SCS.

⁷ Všetky verejne prístupné texty SNK zverejnené v roku 2018 v tejto štruktúre: 71,1 % publicistické, 15,4 % umelecké, 8,5 % odborné, 5,0 % iné texty; spolu 1 477 mil. tokenov, 1 160 mil. slov.^[3] Pri komponentoch zavedených v roku 2022 (porov. 3.1., 3.2., 3.23., 3.24.) sme použili najnovšiu korpusovú verziu 10.0.

⁸ Frekvencia sa tu triedi do týchto pásem: hapax legomena, 2 – 4 výskyty, 5 – 9 výskytov, 10 – 99 výskytov, 100 – 999 výskytov, 1 000 – 9 999 výskytov, viac ako 10 000 výskytov.

typu *uniformista* (← *uniforma*), *kvadrupólový* (← *kvadrupól*). Poukazujeme však na možnosť polymotivačnej interpretácie, ktorá sa týka najmä nenumeralných významov niektorých bázoidov, ktoré sa zväčša podieľajú na tvorení expresívnych lexém; napr. *mega-* + *podvodník* → *mega-podvodník* // *megapodvod* → *megapodvod-ník*.

3. BÁZOIDY VYJADRUJÚCE NÁSOBKY JEDNOTIEK SI

Najpoužívanejšie fyzikálne jednotky sú zoskupené do Medzinárodnej sústavy jednotiek SI (franc. *Système international (d'unités)*). Garantom ich definícií je Medzinárodný úrad pre miery a váhy (franc. *Bureau International des Poids et Mesures*; skr. *BIPM*^[4]). Ide o metrickú sústavu, založenú na jednotke 1 meter alebo na jej násobkoch, resp. častiach. Základných fyzikálnych jednotiek je sedem: meter (jednotka dĺžky), kilogram (hmotnosť), sekunda (čas), ampér (elektrický prúd), kelvin (termodynamická teplota), mól (látkové množstvo) a kandela (svietivosť).⁹ Odvodené jednotky sú tvorené kombináciou základných jednotiek.¹⁰

Vo fyzikálnej terminológii sa násobky alebo časti týchto jednotiek vyjadrujú internacionálnymi komponentmi (tradične sa píše o prefixoch, v našej terminológii ide o bázoidy; porov. časť 2.). Tie vyjadrujú príslušnú mocninu s dekadickým základom. Tento desiatkový systém obsahuje komponenty so základnými významami „desať/desatina“ (10^1 , resp. 10^{-1}), „sto/stotina“ (10^2 , resp. 10^{-2}), „tisíc/tisícina“ (10^3 , resp. 10^{-3}) a ďalšími, ktoré sú násobkami alebo časťami tisíc (10^6 , 10^9 , 10^{-6} , 10^{-9} atď.). Ich prehľad uvádzame v tabuľke [1], vypracovanej podľa prílohy k Vyhláske Úradu pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky č. 206/2020 Z. z. o zákonných meracích jednotkách.^[5] V tejto vyhláske sa uvádzajú komponenty, symboly a číselne vyjadrené násobky (od 10^{24} do 10^{-24}). Do tabuľky sme doplnili aj komponenty vyjadrujúce číselné hodnoty 10^{27} , 10^{30} , 10^{-27} , 10^{-30} ,^[6] ktoré spomenutá vyhláska ešte neobsahuje, pretože boli oficiálne definované v roku 2022. Okrem toho sa v tabuľke nachádzajú aj informácie o pôvode, roku zavedenia (podľa ^[6]) a slovenský slovný ekvivalent.

[1] Zoznam bázoidov, vyjadrujúcich násobky v metrickej sústave SI

bázoid	symbol	číselné vyjadrenie	pôvod	rok zavedenia	slovenský ekvivalent
quetta-	Q	10^{30}	lat.	2022	kvintilión
ronna-	R	10^{27}	gr.+lat.	2022	kvadriliarda
yotta-	Y	10^{24}	gr./tal.	1991	kvadrilión

⁹ Sú uvedené v Zákone č. 157/2018 Z. z. o metrológii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁰ Ide o tieto jednotky: coulomb (elektrický náboj), kilogram na meter kubický (hustota), meter štvorcový (plocha), meter kubický (objem), meter za sekundu (rýchlosť), newton (sila), ohm (elektrický odpor), pascal (tlak), volt (elektrické napätie), watt (výkon), henry (indukčnosť), farad (elektrická kapacita), joule (práca a energia), weber (magnetický indukčný tok), ampér na meter (intenzita magnetického poľa), siemens (elektrická vodivosť), hertz (frekvencia), sievert (ionizujúce žiarenie).

zetta-	Z	10^{21}	lat./tal.	1991	triliarda
exa-	E	10^{18}	gr.	1975	trilión
peta-	P	10^{15}	gr.	1975	biliarda
tera-	T	10^{12}	gr.	1960	bilión
giga-	G	10^9	gr.	1960	miliarda
mega-	M	10^6	gr.	1873	milión
kilo-	k	10^3	gr.	1795	tisíc
hekto-	h	10^2	gr.	1795	sto
deka-	da	10^1	gr.	1795	desať
deci-	d	10^{-1}	lat.	1795	desatina
centi-	c	10^{-2}	lat.	1795	stotina
mili-	m	10^{-3}	lat.	1795	tisícina
mikro-	μ	10^{-6}	gr.	1873	milióntina
nano-	n	10^{-9}	gr.	1960	miliardtina
piko-	p	10^{-12}	tal./šp.	1960	bilióntina
femto-	f	10^{-15}	dán.	1964	biliardtina
atto-	a	10^{-18}	dán.	1964	trilióntina
zepto-	z	10^{-21}	lat.	1991	triliardtina
yokto-	y	10^{-24}	lat.	1991	kvadrilióntina
ronto-	r	10^{-27}	gr.+lat.	2022	kvadriliardtina
quecto-	q	10^{-30}	lat.	2022	kvintilióntina

Tieto komponenty sa používajú aj v kombinácii s pomenovaniami jednotiek mimo sústavy SI. Typickým príkladom je informatický termín *byte/bajt*, ktorý slúži ako jednotka na pomenovanie množstva informácie (označuje sa ním kapacita pamäťových médií); porov. *kilobajt*, *megabajt*, *gigabajt*, *terabajt*, *petabajt* atď. Už teraz sa ukazuje, že v budúcnosti bude potrebné uspokojiť potrebu pomenovania ďalších násobkov (väčších ako 10^{30} alebo menších ako 10^{-30}). V tejto súvislosti sa vedie diskusia a padajú návrhy na nové názvy komponentov v popularizačnej či mediálnej oblasti (písané v serióznom i humornom tóne¹¹), ale samozrejme aj medzi odborníkmi-metrológmi (Pražák – Šíra – Vičar 2015; Brown 2019).

V nasledujúcich častiach prinášame charakteristiku jednotlivých oficiálne schválených bázoidov, ktoré sú zoradené podľa významu kvantity od najväčšej (10^{30}) po najmenšiu (10^{-30}).

3.1. QUETTA- (10^{30})

Komponent odkazuje na lat. *decem* (s významom „desať“), keďže ide o desiatu predponu mocniny s násobkom troch, a s pridaním iniciálovej grafémy *q*. Má výz-

¹¹ V kontexte slovenčiny možno spomenúť článok v časopise TOUCHIT *Rozhodujeme sa, ako sa bude volať 1000 (10^{24}) yottabajtov. Budeme sa vypravovať do jurského parku?*, uverejnený 8. 9. 2019.¹⁷⁾ V ňom autor, odkazujúc na zahraničné zdroje, napríklad spomína názvy *brontobajt* (10^{27}) či *geopbajt* (10^{30}).

nam „kvintiliónty násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{30})“⁴. Názov navrhol a vytvoril J. C. R. Brown (2019; pôvodne v podobe *quecca*-^[8]), oficiálne bol schválený v roku 2022 na 27. zasadnutí BIPM (porov. rezolúciu 3/2022^[9]). Koncové *a* sa zhoduje s koncovou samohláskou komponentov od *mega* nahor. V slovníkoch, v SNK ani v AR sa nateraz lemy s týmto komponentom nenachádzajú.

3.2. RONNA- (10^{27})

Komponent bol utvorený kombináciou gr. *έννέα* (*ennéa*) a lat. *novem* (obe s významom „deväť“), keďže ide o deviatu predponu mocniny s násobkom troch, a s pridaním iniciálového písmena *r*. Má význam „kvadrililiardty násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{27})“⁴. Názov navrhol a vytvoril J. C. R. Brown (2019)^[8], oficiálne bol schválený v roku 2022 na 27. zasadnutí BIPM (porov. rezolúciu 3/2022^[9]). Koncové *a* sa zhoduje s koncovou samohláskou komponentov od *mega* nahor. V slovníkoch, v SNK ani v AR sa nateraz lemy s týmto komponentom nenachádzajú.

3.3. YOTTA- (10^{24})

Komponent pochádza zo starogréckeho *ὀκτώ* (*októ* „osem“) a má význam „kvadriliónty násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{24})“⁴. Súvisí s tým, že ide o ôsmu predponu zodpovedajúcu mocnine, ktorá je násobkom troch. Konsonanty *ct* sú v taliančine redukované na *tt*. Koncové *a* sa zhoduje s koncovou samohláskou komponentov sústavy SI od *mega* nahor. Graféma *y* bola pridaná ako druhý znak od konca abecedy (*z* ako prvý znak od konca abecedy je použitý v komponente *zetta*), aby nedošlo k zámene potenciálneho iniciálového *O* s číslom 0.

V SNK sa nachádzajú dve lemy (z nich ani jedna s frekvenciou viac ako 5 výskytov): *yottabajt* (2) a *yottajoul* (1): *Z generátora vyťahne niekoľko miliárd yottajoulov a vyšle ich k stúpajúcej žiare*. V AR sa nachádza šesť lemy (*yottabajt/yottabyte*, *yottaliter*, *yottabit*, *yottameter*, *yottanewton*, *yottajoul*), z nich len jedna má viac ako 5 výskytov: *yottabajt/yottabyte* (7).

3.4. ZETTA- (10^{21})

Pôvod bázoidu *zetta* sa odvodzuje od starogréckeho *επτά* (*heptá* „sedem“), príp. od latinskej základnej číslovky *septem* („sedem“) sprostredkované cez taliančinu a má význam „trililiardty násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{21})“⁴. Ide o siedmu predponu zodpovedajúcu mocnine, ktorá je násobkom troch. Konsonanty *pt* sú v taliančine redukované na *tt*, písmeno *z* bolo pridané ako prvé písmeno od konca abecedy. Koncové *a* (podobne ako pri komponente *yotta-*) sa zhoduje s koncovou samohláskou komponentov sústavy SI od *mega-* nahor. Ide o zriedkavý bázoid (hoci frekventovanejší než komponent *yotta-*), ktorý SKMS ani SCS nezaznamenávajú.

V SNK sa nachádza jedna lema s frekvenciou 5 a viac výskytov: *zettabajt/zetabyte* (15). Ďalšia jednotka je hapax legomenon: *zettabit* (1). V AR sme zachytili štyri lemy: *zettabajt/zetabyte* (77), *zettanewton* (1), *zettaliter* (1), *zettabit* (1).

3.5. EXA- (10^{18})

Komponent *exa-* pochádza z gréckeho ἕξ (héx „šest“) a má význam „trilióny násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{18})“ (porov. aj heslo v SCS). Ide o šiestu predponu zodpovedajúcu mocnine, ktorá je násobkom troch. V slovenských slovníkoch sa lexémy s týmto komponentom neuvádzajú.

V SNK sa nachádzajú dve lemy s frekvenciou 5 a viac výskytov: *exabajt/exabyte* (49), *exaflop/exaflops* (8). Ďalšia lema je pod týmto pásmom: *exabit* (3). AR obsahuje 14 lem: *exabajt/exabyte* (207), *exaflop/exaflops* (25), *exajoule* (11), *exascale* (2), *exabit* (2). Jeden výskyt majú napríklad lemy *exawatt*, *exanewton*, *exahertz*.

3.6. PETA- (10^{15})

Bázoid *peta-* má význam „biliardty násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{15})“ (porov. aj heslo v SCS). Má pôvod v gréckej číslovke πέντε (pénte „päť“), ide o piatu predponu zodpovedajúcu mocnine, ktorá je násobkom troch. Tento komponent vznikol useknutím fonémy *n* (porov. *penra* – *pera*, podobne *tetra* – *tera*). V slovenských slovníkoch sa lexémy s týmto komponentom nespracúvajú.

V SNK sa nachádza päť lem s týmto komponentom (celkový výskyt 218): *petaflop/petaflops* (113), *petabajt/petabyte* (74), *petabit* (12), *petajoule* (11), *petapixel* (8), ďalej *petawatt* (3). Tento bázoid sa spája s prevzatými plnohodnotnými radixmi, resp. slovtvornými základmi.

3.7. TERA- (10^{12})

Bázoid gréckeho pôvodu *tera-* a má význam „bilióny násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{12})“ . Etymologicky sa dáva do súvislosti s gréckym slovom τέρας „monštruózný“, resp. „netvor“^[10]. Alternatívne sa pôvod vysvetľuje zo starogréckeho τέταρες, príp. τέτρα (téttares, tétra „štyri“), pričom dochádza k useknutiu konsonantu *t* (*tetra* → *tera*) podobne ako pri komponente *peta-*. Ide o štvrtú predponu zodpovedajúcu mocnine, ktorá je násobkom troch. V SCS sa ako heslový nachádza len komponent *tera-*. VSCS uvádza štyri heslá s týmto bázoidom (*terabajt/terabyte*, *teragram*, *terahertz*, *teraohm*). V SKMS sa tento komponent nenachádza.

V SNK sa nachádza deväť lem s bázoidom *tera-* s celkovým výskytom 689: *terawatthodina* (253), *terabajt/terabyte* (216), *teraflop/teraflops* (95), *terabit* (36), *terajoule* (32), *teraelektrónvolt* (20), *terahertz* (19), *terabecquerel* (11), *terawatt* (10). V korpuse figuruje aj jeden okazionalizmus s preneseným neurčitým významom „obrovský“ (*Z izby sa na mňa pozerá terabordel (pôvodne som chcela napísať*

gigabordel, potom som to kriticky zvažila) a tak musím prokrastinovať upratovanie tak dlho, ako sa to len dá.). Tento bázoid a spája s prevzatými plnohodnotnými radixmi, resp. slovtovrnými základmi.

3.8. GIGA- (10⁹)

Bázoid *giga-* má grécky pôvod (porov. proprium *Γίγας* – *Gígas*, meno pokolenia obrov) a je nositeľom dvoch významov: 1. „obrovský, gigantický“;¹² 2. „miliardtý násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10⁹)“. SCS a SSSJ pri tomto komponente uvádzajú len prvý význam. V SKMS sa lexémy s týmto komponentom nenachádzajú. SCS uvádza štyri lexémy (*gigabajt/gigabyte, gigahertz, gigajoule, gigawatt*).

V SNK je v oboch významoch doložených 12 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (2 690 výskytov). Dominantne sú to pomenovania fyzikálnych jednotiek (v prvom význame): napr. *gigabajt/gigabyte* (1 093), *gigajoule* (692), *gigawatthodina* (480), *gigabit* (156), *gigawatt* (99), *gigahertz* (75), *gigatona* (26), *gigaliner* (24), *gigaflop* (20), *gigaliner* (24), *gigapascal* (8), *gigaelektrónvolt* (5). V sekundárnom význame sa vyskytujú najmä málo frekventované lemy (viaceré z nich sú hapax legomena), napr. *gigavírus, gigašvindle (odhalíť gigašvindle), gigasmrt' (gigasmrt' by umožnila obnovu sveta tým, ktorí prežili), gigabordel (z izby sa na mňa pozerá gigabordel), gigalomanský (gigalomanské projekty)*.

Tento komponent sa v substantívach spája s plnohodnotnými radixmi. V prípade frekventovaných slov ide o radixy cudzieho pôvodu (*gigabajt/gigabyte, gigajoule, gigapascal* atď.), pri málo frekventovaných jednotkách a okazionalizmoch sa uplatňujú aj kombinácie s domácimi radixmi (*gigamesto, gigastavba, gigajednotka*).

3.9. MEGA- (10⁶)

Bázoid *mega-* je gréckeho pôvodu (gr. muž. *meγas*, žen. *meγalē* „veľký“) a má dva významy: 1. „(nadmerne) veľký; veľkolepý“;¹³ 2. „miliónty násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10⁶)“. V SSSJ sa pri tomto komponente uvádzajú dva významy v rovnakom poradí, SCS zachytáva tiež oba významy, ale v opačnom poradí.

V SKMS sa pomenovania s týmto bázoidom uvádzajú v hesle s radixom **MEGA / MEGAL**. Ide o jednu lexému (**mega-watt-θ**). SCS zachytáva osem hesiel (napr. *megabajt/megabyte, megabit, megaflop, megahertz*).¹⁴

¹² V tomto význame sa používa aj variant *giganto-*, napr. *gigantománia, gigantografia, gigantosómia*.

¹³ V tomto význame sa používajú aj varianty *megal-*, *megalo-*, napr. *megalofóbia, megalosaurus, megalocéfália*.

¹⁴ Okrem toho v SSSJ sa uvádza aj *mega* ako samostatná lexéma, konkrétne v troch heslách ako slovnodruhovú homonymá: *mega*¹ ako substantívum s významom „*megabajt*“ (túto jednotku uvádza aj SCS), *mega*² ako adjektívum s významom „majúci mimoriadne rozmery, intenzitu“, *mega*³ ako adverbium s významom „vo veľmi veľkej miere, intenzite“.

V korpuse sa v prvom význame nachádza osem lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 4 142 výskytov): *megawatt/megawat* (2 162), *megabajt/megabyte* (913), *megapixel* (473), *megabit* (341), *megatona* (119), *megahertz* (94), *megapascal* (23), *megajoule* (17).

Rozšírené sú lemy s druhým významom. V korpuse sa nachádza až 171 jednotiek s frekvenciou 5 a viac výskytov, napr. *megafón* (920), *megahviezda* (617), *megahit* (589), *megakasíno* (533), *megaprojekt* (509), *megalománia* (379), *megakonzert* (280), *megaúspešný* (233), *megašou/megashow* (204), *megaloman* (192), *megaboard/megabord* (181), *megalit* (168), *megapolis/megalopolis* (180), *megatrend* (155), *megatender* (153), *megastavba* (152), *megastar* (153), *megaškandál* (124) a i. V tomto význame sa odborné termíny vyskytujú zriedkavo (napr. *megafauna* „väčšie živočíchy (veľkosti nad 20 mm) žijúce v pôde“), prevládajú jednotky používané v mediálnych textoch, ako aj hovorové a slangové pomenovania.

Bázoid *mega-* sa spája s plnohodnotnými radixmi, resp. slovtvornými základmi cudzieho pôvodu (napr. *megaturné*, *megajachta*, *megatableta*, *megamíting*) a domáceho pôvodu (napr. *megavečer*, *megatekvice*, *megabúrka*, *megaspoločnosť*); b) s inými bázoidmi (*megastar*, *megalodon*, *megalosaurus*).

Tento bázoid sa spája so substantívami – tu má funkciu atribútu (*mezasocha*, *mezasnehuliak*, *megainvestor*), ako aj s adjektívami – tu má funkciu adverbiálne (napr. *megadóležitý*, *megavelký*, *megapopulárny*).

Niektoré lexémy sú z hľadiska slovtvorby polymotivované, napr. substantíva *megapodvodník*, *megavenček* možno chápať ako kompozitné (*mega-* + *-podvodník*, *mega-* + *-venček*), alebo ako desubstantívne deriváty (*megapodvod* → *megapodvodník*, *megaveniec* → *megavenček*).

Komponent *mega-* sa mnohokrát (v korpuse sú to stovky jednotiek) podieľa aj na tvorení okazionalizmov, napr. *Tromfli gymnazistov, vyrobili im megatablo. Možno najväčšie tablo na Slovensku rozprestrelí v Trenčíne na námestí. – Megameška- nie. Kruhový objazd pri obchodnom dome Tekov má meškание neuveriteľných šesť rokov. – Musím prebije Nerob a on povie megablboš', po ktorej budú musieť ísť tri poschodia mlčky.*

3.10. KILO- (10³)

Bázoid *kilo-* je grécko-francúzskeho pôvodu (fr. *kilo* < gr. *χίλιοι chilioi* „tisíc“) a má významy 1. „tisíc“; 2. „tisíc násobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10³)“. Takto sa tento komponent zachytáva v SCS, zatiaľ čo v SSSJ sa spracúva v jednom význame: „prvá časť zložených slov označujúca v rámci desiatkovej sústavy tisíc násobok základnej jednotky“. V SKMS sú lexémy s týmto bázoidom uvedené pod heslom **KIL** v ôsmich hniezdach (**kil-o-gram-ø**, **kil-o-hertz-ø**, **kil-o-joule-ø**, **kil-o-kalór-i-a**, **kil-o-meter-ø**, **kil-o-pond-ø**, **kil-o-volt-ø**, **kil-o-watt-ø**).

SCS spracúva 14 hesiel (napr. *kiloampér*, *kilobit*, *kiloelektrónvolt*, *kilomol*, *kilopond*, *kilotona*).

V SNK sa nachádza 17 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 150 616 výskytov): napr. *kilometer* (121 606), *kilogram* (27 119), *kilowatt* (836), *kilobit* (205), *kilojoule* (199), *kilotona* (164), *kilobajt/kilobyte* (158), *kilokalória* (79), *kilovolt* (65), *kilopond* (53), *kilohertz* (35), *kilopascal* (14), *kilomol* (11), *kilonewton* (8).

Tento bázoid sa spája: a) najmä s plnohodnotnými radixmi alebo základmi cudzieho pôvodu (*kilohm*, *kilomol*) a raritne pri okazionalizmoch aj domáceho pôvodu (*kiloprđ*, *kiloslovo*).

3.11. HEKTO- (10²)

Bázoid *hekto-* je francúzsko-gréckeho pôvodu (fr. *hecto-* < gr. *εκατόν hekatón* „sto“) a má významy: 1. „sto“; 2. „desaťnásobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10²)“. SCS spracúva päť hesiel s týmto bázoidom (napr. *hektograf*, *hektografia*, *hektokotyl*, *hektoliter*, *hektopascal*), v SKMS sa uvádza jedna lexéma (**hekt-o-liter-ø**) pod heslom **HEKT**¹.

S významom „sto“ sa v korpuse vyskytuje pri jednotke *hektometrovník* (2). V druhom, terminologickom význame sa nachádzajú štyri lemy s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu ide o 2 294 výskytov): *hektoliter* (2 259), *hektopascal* (18), *hektograf* (10), *hektometer* (7).

V korpuse je doložený aj okazionalizmus, v ktorom bázoid *hekto-* nadobúda význam „množstvo, veľa“ (*Napiše veľa, ale bude to už len hektoliteratúra*¹⁵ *bez chľpu slobody*). Bázoid *hekto-* sa spája iba s cudzími plnohodnotnými radixmi.

Tento bázoid sa spája: a) najmä s plnohodnotnými radixmi alebo základmi cudzieho pôvodu (*hektogram*); b) menej často s iným bázoidmi cudzieho pôvodu (*hektografia*).

3.12. DEKA- (10¹)

Bázoid *deka-* je francúzsko-gréckeho pôvodu (fr. *déca-* < gr. *δέκα* – *déka* „desať“) a má významy: 1. „desať, desaťnásobný“ (*dekadrachma*, *dekaéder*, *dekalog*); 2. „desaťnásobok základnej (fyzikálnej) veličiny (10¹)“. SCS pri tomto komponente uvádza jeden význam „desať, desaťkrát, najmä desaťnásobok základnej fyzikálnej jednotky“, v SSSJ toto heslo nefiguruje. V SKMS je zaradené jedno pomenovanie s týmto bázoidom (**deka-gram-ø**) pod heslom **DEC**¹ / **DEK**³ / **DEKA** (DEK³). SCS spracúva osem hesiel (napr. *dekaéder*, *dekagram*, *dekameter*, *dekalúmen*, *dekalóg*).

¹⁵ O význame „množstvo“ uvažujeme na základe kontextu (*napiše veľa*), no nie je vylúčená ani interpretácia založená na asociácii s adjektívom *hektický* (*hektoliteratúra* = hektická literatúra). Išlo by o implikáciu *hektický* – napísaný rýchlo, v chvate, nekvalitne (a vo veľkom množstve).

V SNK sa v prvom význame nachádzajú lemy *dekalóg* (218), *dekahydrát* (9), v druhom význame je to lema *dekagram* (285).

Tento bázoid sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi alebo základmi cudzieho pôvodu (*dekagram*, *dekahydrát*); b) s iným bázoidmi cudzieho pôvodu (*dekatlon*, *dekaéder*).

3.13. DECI- (10^{-1})

Bázoid *deci-* je francúzsko-latinského pôvodu (fr. *déci-* < lat. *decimus* „desiaty“) a má význam „desatina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-1})“ (porov. aj heslo v SCS). V SKMS sú pomenovania s týmto bázoidom zaradené do hesla **DEC¹ / DEK³ / DEKA** (DEK³). Ide o tri hniezda reprezentované východiskovými slovami **dec-i-bel-ø**, **dec-i-liter-ø**, **dec-i-meter-ø**. SCS uvádza štyri heslá (*decibel*, *decigram*, *deciliter*, *decimeter*).

V SNK sa nachádza osem lem, z toho štyri s frekvenciou 5 a viac výskytov: *decibel* (1 525), *deciliter* (654), *decimeter* (261), *decipol* (6), *decigram* (2), *decitona* (2), *decipond* (1).

Bázoid *dec(i)-* sa spája: a) najmä s plnohodnotnými radixmi cudzieho pôvodu, čo súvisí s významom tohto komponentu (*decibel*, *decitona*); b) s iným bázoidmi cudzieho pôvodu (*decipol*).

3.14. CENTI- (10^{-2})

Bázoid *centi-* je latinského pôvodu (lat. *centum* „sto“) a má významy: 1. „stonásobný“ (*centifólia*); 2. „stotina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-2})“ (podobne dva významy uvádza aj SCS, zatiaľ čo SSSJ toto heslo spracúva s jedným významom). Variant *centum-* je ojedinelý a vyskytuje sa len v druhom význame. V SKMS nachádzame lexémy s týmto komponentom v hesle **CENT** (CENTĚ) v rámci troch hniezd (**cent-i-gram-ø**, **cent-i-liter-ø**, **cent-i-meter-ø**), do SCS je zaradených šesť hesiel (*centifólia*, *centigrád*, *centigram*, *centiliter*, *centimeter*, *centistoke*).

V SNK sa nachádzajú štyri lemy s frekvenciou 5 a viac výskytov: *centimeter* (45 985), *centiliter* (44), *centigram* (7), *centimorgan* (6), ďalšie sú menej početné: *centipoise* (2), *centifólia* (1).

Bázoid *centi-* sa spája s plnohodnotnými radixmi cudzieho pôvodu (*centigram*).

3.15. MILI- (10^{-3})

Bázoid *mili-* je latinského pôvodu (lat. *mille* „tisíc“; *millesimus* „tisíci“) a má význam „tisícina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-3})“ (SCS uvádza len význam „tisíc, tisícina“; SSSJ sémantizuje takto: „prvá časť zložených slov vyjadrujúca v rámci jednotiek desiatkovej sústavy jednu tisícinu“). SKMS obsahuje päť hniezd pod heslom **MÍL / MILI** (MIL²), z toho tri majú kompozitný charakter (**mili-bar-ø**,

mili-gram-ø, mili-liter-ø), SCS uvádza 9 hesiel (napr. *miliampér, miliohm, milisekunda, militesla, milivolt*).

V korpuse sa nachádza 11 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov: *milimeter* (8 515), *miligram* (1 415), *mililiter* (827), *milisekunda* (462), *milisievert* (77), *miliampér* (27), *milimol* (25), *miliwatt* (20), *milibar* (17), *milirem* (11), *milikelvin* (6). Vyše 60 % lem má frekvenciu výskytu menej ako 5, napr. *miligray, milijednotka, milivolt, miligauss, milistotina*).

Tento bázoid sa spája s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*milisekunda, miliwatt, miliekvivalent*), ojedinele domáceho pôvodu (*milijednotka, milistotina, milizlomok*).

3.16. MIKRO- (10⁻⁶)

Bázoid *mikro-* je gréckeho pôvodu: *μικρός* (*mikros*) „malý“. Má tri významy: 1. „(veľmi) malý, malé množstvo, málo“; 2. „milióntina základnej (fyzikálnej) veľičiny“ (10⁻⁶); 3. „mikrofotografia, mikrofotografický“. SSSJ a SCS uvádzajú prvé dva významy. P. Mitter (2003, s. 136) spracúva všetky tri významy. V SKMS sa v hesle **MIKR** nachádza 17 lexém s týmto bázoidom: napr. **mikr-o-bus-ø, mikr-o-film-ø, mikr-o-fiš-ø, mikr-o-fón-ø** (ide o demotivovanú jednotku), **mikr-o-klím-a, mikr-o-organ-izm-us, mikr-o-[pro]ces-or-ø, mikr-o-skop-ø, mikr-o-vln-a, mikr-o-bi-o-lóg-i-a, mikr-o-elekt-r-on-ik-a**. SCS uvádza 163 lexém (napr. *mikroampér, mikrobar, mikrohenry, mikrolux, mikroohm, mikroklíma, mikroplanéta*).

Vo všetkých významoch sa v korpuse nachádza 290 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 48 728 výskytov).

Vo význame č. 1 „(veľmi) malý, malé množstvo, málo“ sa v korpuse nachádza 279 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov: napr. *mikrofón* (11 886), *mikroorganizmus* (5 188), *mikroregión* (3 718), *mikroskop* (3 158), *mikrobus* (2 148), *mikroflóra* (1 323), *mikročip* (1 126), *mikroprocesor* (1 122), *mikrosvet* (1 094), *mikrobiológia* (1 013). V tomto význame sa vyskytujú jednak odborné termíny (napr. *mikrocefália, mikroštruktúra, mikrobiont, mikrobunka, mikrovaskulárny, mikrogaméta*), jednak lexémy z bežnej slovnej zásoby, najmä z mediálneho prostredia a kolokvializmy (napr. *mikrosukňa, mikroudalosť, mikroduel, mikroľahký*).

Vo význame č. 2 „milióntina (jednotky)“ sa v korpuse vyskytuje deväť lem: *mikrogram* (632), *mikrometer* (431), *mikrosekunda* (127), *mikroliter* (22), *mikrosievert* (18), *mikrokelvin* (14), *mikroröntgen* (12), *mikrofarad* (12), *mikrosilver* (11).

Vo význame č. 3 „mikrofotografia, mikrofotografický“ sa v korpuse nachádza jedna lema: *mikrosnímka* (12).

Bázoid *mikro-* sa spája s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (napr. *mikrobus, mikroflóra, mikromanažment, mikrointerview*)

a domáceho pôvodu (napr. *mikronámestie*, *mikrozemetrasenie*, *mikropodmienky*, *mikrovrt*); b) s inými bázoidmi (*mikrofón*, *mikroskop*, *mikrobus*, *mikrobiont*).

Niektoré lexémy možno z hľadiska slovotvornej motivácie vnímať dvojako, napr. substantíva *mikrobiológ*, *mikroublínka* možno chápať ako semikompozitné (*mikro-* + *-biológ*, *mikro-* + *-ublínka*) alebo ako desubstantívne deriváty (*mikrobiológia* → *mikrobiológ*, *mikroublína* → *mikroublínka*).

V súbore sa vyskytujú aj prípady, keď sa bázoid spája s komponentom, ktorý už obsahuje iný bázoid, resp. iné bázoidy, napr. *mikroinfraštruktúra* (*mikro-* + *infraštruktúra*), *mikroautomobil* (*mikro-* + *automobil*).

Komponent *mikro-* sa podieľa aj na tvorení okazionalizmov, resp. hapax legomena, napr. *Aj keď sa to zdá byť banálne, na tomto pociť občianskej slobody a suverenity stojí náš malý vesmír mikroš'astia*. – *Toto riešenie by malo spružniť dopravu a mikrozápchy pošle do minulosti*.

3.17. NANO- (10⁻⁹)

Bázoid *nano-* je gréckeho pôvodu: *νάνος* (nános) „trpaslík“, v latinčine prevzaté z gréčtiny vo forme *nanus* v rovnakom význame). Má významy: 1. „(extrémne) malý, vyjadrujúci malosť; majúci rozmer v stanovenom počte nanometrov“;¹⁶ 2. „miliardtina základnej (fyzikálnej) veličiny“ (10⁻⁹); 3. „súvisiaci s nanotechnológiami“ (v SCS sa uvádzajú prvé dva významy).

V SKMS sa lexémy s týmto komponentom nenachádzajú, v SCS sa spracúva 12 hesiel (napr. *nanofarad*, *nanogram*, *nanoheny*, *nanokatal*, *nanometer*, *nanosekunda*, *nanovolt*), v SCS je to 12 hesiel (napr. *nanocefália*, *nanokatal*, *nanometeorit*).

V korpuse sa vo všetkých významoch nachádza 50 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 2 872 výskytov).

Vo význame 1 sú to tieto lemy: *nanotechnológia* (885), *nanočastica* (319), *nanoštruktúra* (102), *nanomateriál* (91), *nanovlákn* (43), *nanorozmer* (9), *nanomagnet* (8), *nanobunka* (7), *nanouroveň* (7), *nanoplanktón* (6), *nanoškála* (5).

Vo význame 2 sú to lemy *nanometer* (389), *nanosekunda* (116), *nanogram* (74), *nanotesla* (27), *nanowatt* (3), *nanoheny* (3), *nanovolt* (2), *nanosievert* (2), *nanofarad* (2).

Vo význame 3 ide o lemy *nanorúrka* (165), *nanotrubica* (63), *nanobot* (56), *nanosvet* (44), *nanorobot* (43), *nanoveda* (35), *nanolaser* (16), *nanomotor* (10), *nanomedicína* (6), *nanoetika* (5).

Až 80 % lem má frekvenciu menej ako 5 výskytov. V súbore sa nachádzajú aj viaceré okazionalizmy (najmä vo význame „extrémne malý, majúci veľmi malé roz-

¹⁶ Významový odtienok „majúci rozmer v stanovenom počte nanometrov“ sa v SSSJ nenachádza, do sémantizácie sme ho pridali z dôvodu existencie významov typu *nanočastica*: „malý objekt, ktorého priemer je v rozsahu 1 – 100 nanometrov“.^[11]

mery“), napr. **Nanodrobnosti** o vás povedia najviac. – Mala minisukňu, lepšie povedané **nanosukňu**. – *Vhodné sú nielen mikro-, ale až nanopredsavzatia.*

Tento bázoid sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*nanotechnológia, nanoštruktúra, nanomagnet, nanobaktéria, nanosolárny, nanolamelárny*), ako aj domáceho pôvodu (*nanočastica, nanorúrka, nanosvet, nanostroj, nanovrstva*); b) výnimočne s inými bázoidmi (*nanosaurus, nanológia*).

3.18. PIKO- (10^{-12})

Pôvod bázoidu *piko-* je interpretovaný rôzne. VSCS aj SCS uvádzajú grécky pôvod (s ohľadom na charakter slovníka sa etymón bližšie nešpecifikuje). Internetové zdroje uvádzajú galsko-španielsky pôvod (*pico* „malý kúsok“),^{[12], [13]} a do súvisu sa dáva aj s talianskym *piccolo* „malý“^[14]. Má významy 1. „bilióntina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-12})“; 2. „(veľmi) malý“ (*pikovírus, pikoprojektor, pikosiet*).¹⁷ SCS spracúva štyri heslá (*pikofarad, pikohertz, pikornavírus, pikosekunda*). V SKMS sa slová s týmto komponentom nenachádzajú.

V korpuse sa vyskytuje deväť lem, z toho štyri s počtom 5 a viac výskytov: *pikogram* (33), *pikosekunda* (21), *pikohenry* (8), *pikometer* (5), *pikofarad* (4), *pikonewton* (3), *pikoampér* (3), *pikoliter* (2), *pikokelvin* (2).

Tento bázoid sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*pikohertz*), ojedinele domáceho pôvodu (*pikosiet*).

3.19. FEMTO- (10^{-15})

Bázoid *femto-* má pôvod v dánskej číslovke *femten* „pätnásť“ a má význam „biliardtina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-15})“. V SKMS sa lexémy s týmto komponentom nenachádzajú, SCS spracúva heslo *femtometer*.

Tento komponent patrí k menej frekventovaným bázoidom. V SNK sa nachádza celkovo deväť lem (počet výskytov 58), pričom 5 a viac výskytov majú tri lemy: *femtosekunda* (25), *femtometer* (16), *femtochémia* (8). V AR je to deväť lem s počtom výskytov 5 a viac: *femtolaser* (142), *femtosekunda* (64), *femtobunka* (47), *femtocells/femtocell* (16), *femtometer* (16), *femtosatelit* (11), *femtochémia* (9), *femtoťava* (5),¹⁸ *femtoliter* (5).

Bázoid *femto-* sa spája hlavne s plnohodnotnými radixmi cudzieho pôvodu (*femtolaser, femtosekunda*), menej často až výnimočne s domácimi radixmi (*femtočas, femtosvet*).

¹⁷ Druhý význam sa v slovníkoch (SSSJ, VSCS, SCS) neuvádza.

¹⁸ De facto ide o okazionalizmus, ktorý bol použitý päťkrát v jednom humornom texte, kde autor rozvíja Ježišovo podobenstvo o boháčovi: *Lahšie je ťave prejsť cez ucho ihly, ako boháčovi vojsť do Božieho kráľovstva.* (Evanjelium podľa Marka 10, 25). Pomenovanie *femtoťava* sa tu používa spolu s ďalšími okazionalizmami na označenie tiav extrémne malých rozmerov (*mikroťavy, nanoťavy, pikoťavy*), ktoré sú schopné, v nadväznosti na uvedené podobenstvo, prejsť ušom ihly.

3.20. ATTO- (10⁻¹⁸)

Komponent *atto-* je škandinávského (dánskeho) pôvodu (dán. *atten* „osemnást“) a má význam „trilióntina základnej (fyzikálnej) veličiny (10⁻¹⁸)“. V slovenských slovníkoch sa lexémy s týmto bázoidom nevyskytujú, čo svedčí o raritnosti komponentu (v SCS sa ako heslo uvádza iba daný komponent).

V SNK sa nachádzajú dve lemy: *attosekunda* (6) a okazionalizmus *attostroj* (1).¹⁹ AR obsahuje osem lem (spolu 17 výskytov), z toho len jedna má frekvenciu 5 a viac výskytov: *attosekunda* (6), *attometer* (3), s jedným výskytom sú to napr. lemy *attotesla*, *attoliter*, *attogram*. Bázoid *atto-* sa spája s radixmi cudzieho pôvodu, raritne s radixmi domáceho pôvodu.

3.21. ZEPTO- (10⁻²¹)

Komponent *zepto-* súvisí so starogréckym *ἑπτὰ* (*heptá*), resp. latinským *septem* (obe s významom „sedem“), keďže numericky ide o siedmy násobok mocniny 10⁻³ ($-3 \times 7 = -21$). Má význam „triliardtina základnej (fyzikálnej) veličiny (10⁻²¹)“. Podobne ako pri komponente *zetta* iniciálové *s-* bolo nahradené grafémou *z-* (ako prvým písmenom od konca abecedy), aby sa predišlo duplikovaniu písmen ako symbolov (graféma *s* je v sústave SI symbolom fyzikálnej veličiny sekunda). Koncové *o* bolo pridané analogicky podľa ostatných komponentov počnúc *mikro-* smerom nadol. V slovenských slovníkoch sa lexémy s týmto bázoidom nevyskytujú.

V SNK sme identifikovali jednu lemu s jedným výskytom (*zeptogram*), v AR sa nachádzajú štyri lemy: *zeptogram* (2), *zeptonewton* (1), *zeptoliter* (1), *zeptosekunda* (1)²⁰. Tento bázoid sa spája s radixmi cudzieho pôvodu.

3.22. YOKTO- (10⁻²⁴)

Bázoid *yokto-* má pôvod v starogréckej číslovke *ὀκτώ* (*októ*), resp. latinskej číslovke *octo* (obe s významom „osem“), keďže numericky ide o ôsmy násobok mocniny 10⁻³ ($-3 \times 8 = -24$). Má význam „kvadrilióntina základnej (fyzikálnej) veličiny (10⁻²⁴)“. Pri návrhu tohto komponentu došlo k hláskovej úprave, iniciálová graféma *y* bola pridaná ako druhý znak od konca abecedy (porov. komponent *zepto-*), koncová graféma *o* analogicky podľa ostatných komponentov počnúc *mikro-* smerom nadol. Slovenské slovníky lexémy s bázoidom *yokto-* neobsahujú.

V SNK sa nachádza jedna lema: *yoktogram* (4). V AR sa nachádzajú štyri lemy s týmto bázoidom (celkovo 11 výskytov), najviac výskytov má lema *yoktogram* (6),

¹⁹ Porov. kontext: „Tak, ako je kvantová mechanika nevyhnutná na pochopenie nanotechnológií, raz, ak sa nám podarí prejsť ešte nižšie, na úroveň pikotechnológií, teória relativity a s ňou aj relativnosť času môže začať hrať dominujúcu rolu. Ak budú naše *piko-*, *femto-* a *attostroje* dostatočne rýchle, možno v nich raz dokážeme ovplyvňovať aj šípku individuálneho času.“ Zdroj podľa SNK: www.equark.sk (2009); text zverejnený 19. 8. 2009 aj ako blogerský článok^[13]).

²⁰ Tu sa ako alternatíva vyskytuje aj písanie osobitne: *zepto sekunda* (3).

3 výskyty má *yoktosekunda* (3), *yoktonewton* (1), *yoktoliter* (1). Aj bázoid *yokto-* sa spája len s radixmi cudzieho pôvodu.

3.23. *RONTO-* (10^{-27})

Bázoid *ronto-* (podobne ako komponent *ronna-*) bol utvorený kombináciou gr. *έννέα* (*ennéa*) a lat. *novem* (obe s významom „deväť“), keďže numericky vyjadruje deviaty násobok mocniny 10^{-3} ($-3 \times 9 = -27$). Má význam „kvadriliardtina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-27})“. Pri jeho utvorení došlo k pridaniu iniciálovej grafémy *r*, pričom koncová graféma *o* sa uplatnila analogicky podľa ostatných komponentov počnúc *mikro-* smerom nadol. V slovníkoch, v SNK ani v AR sa nateraz lemy s týmto komponentom nenachádzajú.

3.24. *QUECTO-* (10^{-30})

Bázoid *quecto-* (podobne ako komponent *quetta-*) odkazuje na lat. *decem* (s významom „desať“), keďže numericky vyjadruje desiaty násobok mocniny 10^{-3} ($-3 \times 10 = -30$). Má význam „kvintilióntina základnej (fyzikálnej) veličiny (10^{-30})“. Pri jeho utvorení došlo k pridaniu iniciálovej grafémy *q*, pričom koncová graféma *o* sa uplatnila analogicky podľa ostatných komponentov počnúc *mikro-* smerom nadol. V slovníkoch, v SNK ani v AR sa nateraz lemy s týmto komponentom nenachádzajú.

4. ĎALŠIE BÁZOIDY S NUMERÁLNYM VÝZNAMOM

Ďalšie numerálne bázoidy majúce grécky *a*/alebo latinský pôvod vyjadrujú číselné významy jeden až deväť,²¹ ku ktorým v nasledujúcom prehľade pridávame aj komponenty s významami „pol“ a „mnoho“. Štruktúra podkapitol je rovnaká ako v časti 3., pri jednotlivých významoch uvádzame najprv bázoidy gréckeho, potom latinského pôvodu. Výnimkou sú komponenty s významom „tri“ a „osem“, ktoré sa v gréčtine a latinčine formálne neodlišujú, preto ich uvádzame v jednej podkapitole.

4.1. VÝZNAM „JEDEN“

4.1.1. *Mono-, mon-*

Bázoid *mono-* je gréckeho pôvodu: *μονο-* (*mono-*), a to z *μόνος* (*monos*) „sám“. Má významy 1. „jeden, jediný, jednotný, jednaký, ucelený, rovnaký, jedno-, samo-“; 2. „monofónny“, 3. „monochromatický“.²² Variant *mon-* sa vyskytuje pred komponentom začínajúcim sa na samohlásku (*monartritída, monódia*). V SCS nachádzame

²¹ Nositeľmi významu „desať“ sú komponenty *deka-* a *deci-*, ktoré sa používajú v sústave jednotiek SI (porov. 3.12. a 3.13.).

²² SCS a SSSJ uvádzajú ešte význam „chemická zlúčenina substituovaná alebo vyskytujúca sa v jednoduchom molekulovom stave“ (napr. *monohydrát, monosacharid*). Ako samostatný význam ani ako významový odtienok ho neuvádzame (podobne sa v SCS neuvádza ani pri komponentoch s významom „tri“ a viac, napr. *tri-, tetra-* a i.).

138 hesiel s uvedeným bázoidom (napr. *monocefália*, *monoblast*, *monofóbia*, *monokracia*, *monokryštál*, *monoplégia*). V SKMS sú lexémy zahrnuté pod heslom **MON**, ktoré obsahuje 18 jednotiek (**mon-arch-i-a**, **mon-o-člán-ok-ø**, **mon-o-drám-a**, **mon-o-fil-ø**, **mon-o-ftong-ø**, **mon-o-gam-i-a**, **mon-o-graf-i-a**, **mon-o-gram-ø**, **mon-o-kin-y**, **mon-o-kult-úr-a**, **mon-o-lit-ø**, **mon-o-lóg-ø**, **mon-okel-ø**, **mon-o-pol-ø**, **mon-o-skop-ø**, **mon-o-te-izm-us**, **mon-o-tem-at:ic-k-ý**, **mon-o-tón-n-y**). SCS uvádza tento komponent vo variantnej podobe (*mono-*, *mon-*), SSSJ v jednej forme (*mono-*).

V korpuse sa v oboch významoch nachádza 131 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 61 144 výskytov). Vo význame č. 1 je to spolu 120 lem, napr. *monografia* (13 258), *monopol* (12 200), *monarchia* (10 799), *monológ* (6 296), *monotónny* (3 343), *monopost* (4 947), *monodráma* (1 226), *monotematický* (1 010), *monogram* (852), *monokel* (756), *monolit* (738), *monoteizmus* (497), *monochromatický* (453), *monoblok* (338), *mononukleóza* (298), *monogamia* (291), *monoskop* (197), *monoklonálny* (183), *monochróm* (151), *monochrómny* (134), *mononenасыtený* (102). Druhý význam z oblasti chémie reprezentuje 11 lem: *monosacharid* (110), *monohydrát* (20), *monoaminooxidáza* (17), *monoxyl* (14), *monoxid* (8) *monofosfát* (7), *monoamín* (7), *monoxygenáza* (6), *mononitrát* (6), *monoetylenglykol* (6), *monoterpenoid* (5). V skúmanom inventári sa vyskytujú aj okazionalizmy a slangové slová (ide zväčša o hybridné lexémy), napr. *Jedlo pre jednu osobu: jedna paprika, jedna paradajka, jedno vajičko, lyžička masti, štipka soli. To je monolečo. – Je to jasné a monoduché.*

Bázoid *mono-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*monodráma*, *monoterapia*), ako aj domáceho pôvodu (*monolyža*, *monovrstva*); b) s inými bázoidmi (*monopol*, *monogamia*).

4.1.2. *Uni-, un-*

Bázoid *uni-* je latinského pôvodu (lat. *ūnus* „jeden“) a má význam „jeden; rovnaký, spoločný, jednotný, jedinečný“ (porov. aj SCS, heslo *uni-*, *un-*). Aj v latinčine tento komponent vystupuje ako prvá zložka kompozít, pričom morfématiky v nich segmentujeme koreňovú morfému **-un-** a konektívnu submorfému **-i-** (napr. **un-i-vers-us**). Pôvodné latinské lexémy s radixom **-un-** nachádzame v SKMS pod heslami **ÚNI-/UNI** (s kompozitnými jednotkami **uni-form-a**, **uni-form-n-ý**, **uni-son-o«**), **UNI[K]/UNI[T]** (bez kompozitných lexém) a **UNIVERZ** (bez kompozitných lexém).²³ SCS uvádza 15 hesiel (napr. *unibenzín*, *unicelulárny*, *univoltinný*, *unisex*).

²³ V slovenčine sa morfématické členenie lexém prevzatých od pôvodných adjektív *unicus* a *universus* s komponentom **-un-** prehodnotilo, došlo k perintegrácii; porov. **uni[k]-át-n-y**, **uni[t]-ár-n-y**, **univerz-um**, **univerz-it-a**.

V korpuse sa nachádza 16 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 21 145 výskytov): *uniforma* (18 198), *unisono* (1 007), *uniformný* (500), *unipoker* (456), *uniklinika* (221), *unipolárny* (195), *unilaterálny* (191), *univerbizácia* (165), *unisex* (139), *unimodálny* (20), *unikozmos* (13), *univariačný* (12), *unilever* (9), *unicykel* (7), *unilineárny* (7), *unanimizmus* (5). Frekvenciu menej ako 5 výskytov má 72 % lem, napr. *unifarba*, *unidimenzionálny*.

Bázoid *uni-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*uniforma*, *unipoker*, *uniklinika*, *unimédium*, *univalencia*, *unipolárny*, *unilineárny*), v menšej miere domáceho pôvodu (*unifarba*, *unistolík*, *unibunka*); b) zriedkavo s inými bázoidmi (*unicykel*, *unisono*).

4.2. VÝZNAM „DVA“

4.2.1. *Di-*

Tento bázoid pochádza z gréčtiny: *di-* ($\delta\iota$ -), z *dis-* ($\delta\acute{\iota}\varsigma$ -) „dvoj-, dvakrát“ a má význam „dva, dvoj-“. ²⁴ SKMS uvádza v rámci hesla **DI**² osem hniezd (**di-ftong- \emptyset** , **di-lem-a**, **di-ód-a**, **di-optr-i-a**, **di-ox-id- \emptyset** , **di-pól- \emptyset** , **di-stich-on**, **di-morf-i-a**). V SCS sa nachádza 84 hesiel (napr. *dicefalus*, *dihybrid*, *dilógia*, *dimér*, *dipódia*).

V korpuse sa nachádza 71 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 17 621 výskytov): napr. *dilema* (11 283), *dióda* (2 279), *dioxín* (1 036), *dichotómia* (676), *diptych/diptychon* (418), *dipól* (315), *dilógia* (178), *diploidný* (160), *diftong* (159), *distichon* (124), *dioxid* (112), *dimorfizmus* (95), *dihybrid* (37), *disacharid* (60), *diacetyl* (9), *dipeptid* (9), *didusík* (9), *digraf* (5), *diamid* (5).

Bázoid *di-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*dihybrid*, *disacharid*), zriedkavejšie domáceho pôvodu (*divodík*, *dikyslík*); b) s bázoidmi cudzieho pôvodu (*dipódia*, *dilógia*).

4.2.2. *Amfi-, amfo-*

Tento bázoid je gréckeho pôvodu: $\acute{\alpha}\mu\phi\iota$ - (*amfi-*) „okolo“. Má význam „dvojstranný, dvojaký, zdvojený, na oboch stranách“ (porov. heslo v SCS, ktoré má taktiež podobu *amfi-*, *amfo-*). SKMS uvádza v rámci hesla **AMFI** dve jednotky (**amfi-bol- \emptyset** , **amfi-teáter- \emptyset**), v SCS sa nachádza 17 hesiel (napr. *amfibólia*, *amfibrach*, *amfimixia*, *amfotérny*). Tento bázoid sa spája s cudzími bázoidmi (*amfiprostylos*, *amfibiont*).

V SNK sa nachádza päť lem²⁵ s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 249 výskytov): *amfibrach* (74), *amfibol* (62), *amfibolit* (46), *amfoterícín* (40), *amfotérny* (27).

²⁴ V SCS sa ako významový odtienok s kvalifikátorom chem. uvádza: „prítomnosť dvoch rovnakých atómov alebo atómových skupín v molekule“ (heslo *di-*^l). Vzhľadom na to, že ide stále o význam „dva“, ako samostatný význam ani ako významový odtienok ho neuvádzame (podobne sa v SCS neuvádza ani pri komponentoch s významom „tri“ a viac, napr. *tri-*, *tetra-* a i.).

²⁵ Nezaradujeme sem najfrekventovanejšiu lemu *amfiteáter* (14 673), pri ktorej zostal pôvodný význam komponentu *amfi-* „okolo, dookola“; porov. význam „kruhovité divadlo so stupňovitým hľadiskom“ (Králik 2015, s. 43).

Bázoid *amfi-*, *amfo-* sa spája s bázoidmi cudzieho pôvodu (*amfibrach*, *amfi-bol*).

4.2.3. *Ambi-*

Bázoid *ambi-* pochádza z latinského adjektíva *ambiguus* s významom „dvojitý, dvojaký; neurčitý, neistý“, ktoré obsahuje periférny prefix *amb-* (pôvodný význam prefixu je „z každej strany, na všetkých stranách, okolo, ob-“). Bázoid *ambi-* má v slovenčine význam „dvojitý, dvojaký“ (v SCS sa ako samostatné heslo nenachádza). SKMS uvádza jedno hniezdo s radixom **AMBI (ambi-val-ent-n-y)**. SCS spracúva sedem hesiel (napr. *ambidexter*, *ambilokalita*, *ambiopia*).

V SNK sa nachádza jedna lema s frekvenciou 5 a viac výskytov: *ambivalentný* (1 029). Ostatné lemy majú frekvenciu do troch výskytov: *ambimodálny* (3), *ambipolárny* (2), *ambigram* (2), *ambifilný* (1), *ambidexter* (1).

Bázoid *ambi-* sa v adjektívach spája iba s cudzími radixmi (*ambilokalita*, *ambimodálny*), v jednom prípade s bázoidom (*ambifilný*), pri substantívach ide v jednom prípade o spojenie s cudzím bázoidom (*ambigram*) a s cudzím radixom (*ambidexter*).

4.2.4. *Bi-, bin-, bis-*

Tento bázoid je latinského pôvodu (*bi-*, *bis-* „dvakrát“)²⁶ a má významy „dvakrát, dvoj-, oboj-“.²⁷

SKMS pod heslom **BI¹ / BIN** obsahuje 20 hniezd s kompozitnou štruktúrou (**bi-atl-on-ø**, **bi-ceps-ø**, **bi-cykel-ø**, **bi-en-ál-e**, **bi-furk-ác:i-a**, **bi-gam-i-a**, **bi-karb-on-át-ø**, **bi-kin-y**, **bi-lingv-izm-us**, **bi-metal-ø**, **bi-part-it-a**, **bi-konkáv-n-y**, **bi-konvex-n-y**, **bi-labi-ál-a**, **bi-later-ál:n-y**, **bi-nóm-ø**, **bi-pol-ár:n-y**, **bi-sex-u:ál-ø**, **bin-okel-ø**, **bin-okul-ár-ø**). SCS uvádza 50 hesiel (napr. *biglotizmus*, *bikvadrát*,

²⁶ V latinčine sa komponent *bi-* interpretuje ako numerálny prefix s významom „pozostávajúci z dvoch pomenovaných vecí/majúci dve pomenované veci“, čo zodpovedá slovenskému významu. Variant *bis-* má pôvod v latinskej číslovkovej príslovke násobnej (adverbium numerale multiplicativum) *bis* s významom „dva razy, dvakrát“, ktorá patrí k nepravidelným formám v jazyku. Variant *bin-* môže súvisieť s latinskou podielovou (distributívnou) číslovkou *binī, binī, binī* (formy pre mužský, ženský a stredný rod). V slovenčine táto číslovka nemá samostatný tvar, zvykne sa prekladať s predložkou *po* a lokálom základnej číslovky („po dvoch“). Podielové číslovky sa v latinčine používajú napr. pri násobení na vyjadrenie násobiteľa a pri pomnožných substantívach. V kompozitných lexémach sa uplatňuje iba komponent *bi-* (napr. *bimater* „majúci dve matky“, *bipedalis* „dvojstopový“), *bis* a *bin-* (s gramatickou príponou) fungujú samostatne. Výskyt variantnej formy *bin-* pred vokálom sa v slovenčine niekedy dáva do súvisu s francúzštinou. Informácie o latinských komponentoch čerpáme z prác Glare et al. (1968), Pražák – Novotný – Sedláček (1980), Špaňár – Horecký (1993).

²⁷ V SCS sa ako významový odtienok s kvalifikátorom chem. uvádza: „prítomnosť rovnakých skupín v molekule“ (heslo *bi-*, *bin-*, *bis-*). Vzhľadom na to, že ide stále o význam „dva“, ako samostatný význam ani ako významový odtienok ho neuvádzame (podobne sa v SCS neuvádza ani pri komponentoch s významom „tri“ a viac, napr. *tri-*, *tetra-* a i.).

biaurálny, bilokácia, binóm, bipartita). Varianty *bin-*, *bis-* sú zriedkavé (napr. *binokulár, bisfosfát*).

V korpuse sa nachádza 65 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu ide o 79 613 výskytov): napr. *bicykel* (50 658), *biatlon* (8 127), *bilaterálny* (6 843), *bienále* (3 589), *bilingválny* (3 201), *bikiny* (1 394), *bipolárny* (1 051); *biceps* (703), *bikarbóna* (700), *bilingvizmus* (581), *bisexuál* (543), *bisexuálny* (459), *bifényl* (246), *bigamia* (170), *bisfosfonát* (123), *bilokácia* (103), *bifokálny* (99), *bifurkácia* (73), *bikarbonát* (62), *bimodálny* (45), *bilabiálny* (38), *bivalencia* (19), *bifázický* (18), *bikolaterálny* (13).

Bázoid *bi-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi cudzieho pôvodu (napr. *bisektor, binokulár, bipyramída*); b) často s inými bázoidmi cudzieho pôvodu (*bicykel, biatlon, bienále, bipedia*).

4.2.5. *Du-, duo-, dua-*

Tento bázoid pochádza z latinčiny (lat. *duo* „dvaja“)²⁸ a má význam „dva, dvojitý, dvoj-“ (porov. v SCS heslo *duo-*). V SKMS sú kompozitné lexémy s týmto komponentom pod heslom **DU**¹ v rámci troch hniezd (**du-atl-on-ø**, **du-plic-it-a**, **du-plik-ov-a:r**). SCS uvádza deväť hesiel (napr. *duobus, duológ, duodióda*).

V korpuse sa nachádza desať lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 4 014 výskytov): *duatlon/duathlon* (1 233), *duplicitný* (1 194), *duplikát* (896), *duplex* (271), *duplikovať* (198), *duobus* (131), *duopol* (53), *duopack* (23), *dupondius* (9), *duológ/dualóg* (6). Ďalšie lemy sú menej frekventované: napr. *duofyzitizmus* (4), *duospev* (3).

Bázoid *du(o)-du(a)-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi alebo základmi cudzieho pôvodu (*duobus, duofyzitizmus*), ojedinele s domácim radixom (*duospev*); b) s inými bázoidmi (*duatlon/duathlon, duopol*).

4.3. VÝZNAM „TRI“

4.3.1. *Tri-*

Bázoid *tri-* má grécky a latinský pôvod (gr. *τρι-*, resp. lat. *tri* „tri“)²⁹ a má význam „trikrát, troj-, tri, trojitý“ (porov. SCS heslo *tri-*). SKMS uvádza 12 jednotiek

²⁸ V latinčine ide konkrétne o základnú číslovku *duo, duae, duo* („dvaja, dve, dve“). Komponent *du-* sa používa pri tvorení ďalších čísloviek, napr. 200 (*ducentī, ducentae, ducenta*) a dvestý (*ducentēsimus, a, um*) a od nich utvorené podielová číslovka (*ducēnī, ae, a*) a číslovkové adverbium násobné (*ducentiēs*). V ostatných odvodených numeráliách sa používa neskrátená forma *duo-*. Ojedinele sa v latinských kompozitných lexémach objavuje interfix *-a-* (*duapondō* „s hmotnosťou dve libry“), prípadne sa vokál *a* nachádza vo formante jednoduchej motivovanej lexémy (*duālis* „týkajúci sa dvoch ľudí alebo vecí“). Vokál *a* je tiež súčasťou ženských koncoviek základnej číslovky (genitív *duārum*, datív *duābus*, akuzatív *duās*, ablatív *duābus*), no súvislosť so slovenskou variantnou lexémou *dualóg* nie je dokázateľná.

²⁹ Komponent *tri-* funguje v latinčine práve pri tvorení kompozitných lexém (*tridens* „trojzubý“). Má pôvod v základnej číslovke *trēs* (forma pre maskulína a feminína, morfológická štruktúra: **tr-ēs**), *tria* (forma pre neutrá, morfológická štruktúra: **tr-i:a**). Pri tvorení vyšších základných čísloviek a ďalších druhov numerálií sa strieda používanie foriem *tre-/tri-* (*trēcentī* „300“, ale *trīgintā* „30“).

s týmto komponentom: V SKMS je spolu 11 lexém zaradených pod heslom **TRI** (**tri-ang[el]-ø**, **tri-atl-on-ø**, **tri-éder-ø**, **tri-en-ál-e**, **tri-gon-o-metr-i-a**, **tri-kolór-a**, **tri-lóg-i-a**, **tri-nitr-o-tolu-én-ø**, **tri-ód-a**, **tri-part-it-a**, **tri-um-vir-át-ø**). SCS obsahuje 102 hesiel (napr. *trimester*, *trichotómia*, *trigeminus*, *trigón*, *triftong*).

Grécky a latinský komponent *tri-* má rovnaký etymón ako slovenské numerále *tri* (z praslovanského **tri*, a to z indoeurópskeho **tri*; Králik 2015, s. 625) a zhodou vývinových okolností aj synchronne rovnakú formu. Prevzatý bázoid sa vyskytuje vo forme *tri-* a kombinuje sa zväčša s komponentmi cudzieho pôvodu (*trilógia*, *triéder*), zatiaľ čo domáci komponent sa v kompozitách vyskytuje s interfixom v podobe *troj-* a kombinuje sa s domácimi (*trojhran*, *trojboj*) aj s prevzatými komponentmi (*trojliter*, *trojkoalícia*). Podoby s komponentom *tri-* teda pokladáme za prevzaté aj v kombinácii s domácimi komponentmi; porov. aj okazionalizmus *triduchosť*, pri ktorom ešte navyše túto interpretáciu podporuje aj kontext (analogicky utvorená kompozitná lexéma s internacionálnym komponentom *tetraduchosť*): *Usilovať sa o všedisponujúcu viacduchosť: tetraduchosť alebo aspoň triduchosť*.

V korpuse sa nachádza 80 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu ide o 21 931 výskytov), napr. *trilógia* (7 631), *triathlon/triathlon* (3 818), *tripartita* (3 391), *trikolóra* (1 261), *triangel* (950), *trimester* (867), *trienále* (833), *trilaterálny* (175), *triceratops* (140), *trigonometria* (100), *trialóg* (73), *triangulácia* (70), *trigram* (66), *trichotómia* (22), *trivalentný* (22), *trimér* (14), *trifokálny* (14), *trilingválny* (11), *trihydrát* (8), *trimodálny* (8), *trihybrid* (6). Menej ako 5 výskytov má približne 70 % lem.

Bázoid *tri-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*trigenerácia*, *trisekcia*, *trihybrid*, *trirádus*); b) výnimočne domáceho pôvodu (*trikyslík*, *triovál*); b) s inými bázoidmi (*trilógia*, *trimester*, *triceps*, *trinóm*).

4.4. VÝZNAM „ŠTYRI“

4.4.1. *Tetra-*, *tetr-*

Bázoid *tetra-* je gréckeho pôvodu (*τετρα-* (*tetra-*), *τέτταρες* (*tettares*) „štyri“) a má význam „štyri, štvornásobný, štvor-“ (porov. aj SCS s heslom *tetra-*, *tetr-*). SKMS pod heslom **TETRA** obsahuje dve hniezda s východiskovými jednotkami **tetra-cyklín-ø**, **tetra-chlór-ø**. V SCS sa spracúva 51 hesiel (napr. *tetrabázický*, *tetracén*, *tetraéder*, *tetrahybrid*, *tetrasómia*).

V korpuse sa nachádza 29 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 1 335 výskytov), napr. *tetalógia* (347), *tetraedrit* (264), *tetracyklín* (134), *tetrahydrokannabinol* (117), *tetradrachma* (101), *tetrahydrogestrinón* (57), *tetrachlór* (33), *tetrarchia* (30), *tetrapod* (29), *tetragram* (28), *tetraplégia* (16), *tetrahydrofurán* (9), *tetrakvark* (7), *tetrafluóretylén* (7), *tetraevanjelium* (6).

Bázoid *tetr(a)-* sa spája: a) s inými bázoidmi (*tetalógia*, *tetrarchia*); b) s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*tetrachlór*, *tetravakína*).

4.4.2. *Kvadr-, kvadro-, kvadri-, kvadra-, kvadru-, kvart-*

Tento bázoid je latinského pôvodu (*quattuor* „štyri“, forma *kvadr-* súvisí s derivačne podmieneným variantom *quadr-*).³⁰ V SCS sa tento komponent ako samostatné heslo neuvádza.

V slovenčine existujú viaceré typy variantov: a) varianty s rozličnými interfixmi (*kvadruplégia/kvadraplégia*, *kvadrokoptéra/kvadrikoptéra*); b) ortografické varianty (*kvadriatlon/quadriatlon*), c) kombinované varianty (*kvadruparéza/quadruparéza/kvadraparéza*). Navyše, vyskytuje sa, hoci výnimočne, aj variantná forma *kvart-* súvisiaca s latinskou radovou číslovkou *quartus* (štvrtý), napr. *kvartadeciman* (3), *kvarttonálny* (1), *kvartsextakord* (1).

SKMS lexémy s týmto komponentom neuvádza, SCS obsahuje 11 hesiel (napr. *kvadrinóm*, *kvadrofónia*, *kvadruparéza*, *kvadrupól*).

V korpuse sa nachádza desať lemm s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 300 výskytov): *kvadriatlon/quadriatlon* (88), *kvadrokoptéra/kvadrikoptéra* (77), *kvadriiceps/quadriiceps* (41), *kvadruparéza/quadruparéza/kvadraparéza* (24), *kvadruplégia/kvadraplégia* (21), *kvadruPLEX/quadruPLEX/kvadriplex* (16), *kvadrienále* (13), *kvadrupól* (7), *kvadruspastický* (7), *kvadrofónia* (6).

Tento bázoid sa spája: a) s inými bázoidmi (*kvadriatlon*, *kvadrokoptéra*, *kvadrienále*); b) zriedkavo s plnohodnotnými radixmi cudzieho alebo domáceho pôvodu (*kvadrorealizácia*, *kvadruspastický*, *kvadroprijem*).

4.5. VÝZNAM „PÄŤ“

4.5.1. *Penta-, pent-*

Bázoid je gréckeho pôvodu (*πέντε* – *pénte* „päť“) a má význam „päť, päťnásobný“ (porov. v SCS heslo *penta-, pent-*). SKMS uvádza jednu lexému pod heslom **PENTA** (*penta-gón-ø*). SCS zachytáva 21 hesiel (napr. *pentatlon*, *pentarchia*, *pentameter*, *pentapódia*).

V korpuse sa nachádza 19 lemm s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 705 výskytov); napr. *pentagram* (328), *pentológia* (142), *pentameter* (39), *pentagón* (18), *pentakvark* (18), *pentaceratops* (17), *pentahydrát* (16), *pentatlon* (16), *pentateuch* (13), *pentagonála* (7), *pentacyklický* (6), *pentarchia* (6), *pentavakcína* (5).

Tento bázoid sa spája: a) s inými bázoidmi (*pentagram*, *pentológia*); b) v menšej miere s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*pentavakcína*, *pentasacharid*).

³⁰ Variantné formy vychádzajú z latinských vyšších základných čísloviek, číslovka 40 sa tvorí sufixom *-gintā* s interfixom *ā* (*quadragintā*, rovnako je to aj pri 50, 60, 70), 400 sa tvorí sufixom *-gentī* s interfixom *-in-* (*quadringentī*). Interfix *-u-* sa používa v druhových a násobných číslovkách (druhovú: *quadruplus*, násobná: *quadruPLEX*). V jednoduchých motivovaných lexémach sa sporadicky objavuje vokál *a* súvisiaci s derivačnými morfémi, kompozitné lexémy však zvyknú obsahovať interfix *-i-* (napr. *quadriennium* „štvorročie“). Forma s vokálom *o* sa v latinčine nepoužíva. Do slovenčiny sa mohla dostať cez niektorý románsky jazyk, v prípade hudobných termínov je vysoko pravdepodobný taliansky pôvod.

4.5.2. Kvint-, quinqu-

Bázoid *kvint-* je latinského pôvodu (*quintus* „piaty“) a má význam „päť, piaty“. Zloženiny s týmto bázoidom sa v SKMS nenachádzajú, SCS uvádza tri heslá (*kvintakord*, *kvintesenca*³¹, *kvintsextakord*).

V korpuse sa nachádzajú spolu tri lemy: *kvintesenca/quintesenca* (184), *kvintakord* (19), *kvinttonálny* (3). Variantná forma *quinqu-*, vychádzajúca z latinskej základnej číslovky *quinque* „päť“, je ojedinelá: *quinquennál* (2), *quinquennialie* (1), *quinquagesimálny* (1).

Bázoid *kvint-* sa spája s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu.

4.6. VÝZNAM „ŠEŠŤ“

4.6.1. Hexa-

Bázoid *hexa-* je gréckeho pôvodu: ἕξ (héx) „šesť“ (porov. aj heslo v SCS v podobe *hexa-*, *hex-*). V SKMS sa nachádza jedno pomenovanie **hex-a-meter-ø** pod heslom **HEX**. SCS obsahuje deväť hesiel (napr. *hexagram*, *hexahydrit*, *hexachord*).

V korpuse sa nachádza 14 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 546 výskytov): *hexameter* (238), *hexagram* (150), *hexavakcína* (52), *hexadecimálny* (25), *hexahydrát* (13), *hexapsalmos/hexapsalm* (12), *hexafluorid* (11), *hexakvanoželezitan* (9), *hexagón* (7), *hexa-valentný* (7), *hexakoptéra/hexakopter* (6), *hexachlórbenzén* (6), *hexachord* (5), *hexalógia* (5). Ďalších množstvo lem má nižšiu frekvenciu, napr. *hexadrachma*, *hexabromocykloodekán*.

Bázoid *hexa-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi a základmi cudzieho pôvodu (*hexameter*, *hexahydrát*, *hexadecimálny*, *hexavalentný*); b) s inými bázoidmi (*hexalógia*, *hexachord*).

4.6.2. Sext-, sex-, sexto-, sexta-, sexa-

Tento bázoid je latinského pôvodu (*sex* „šesť“, *sextus* „šiesty“).³² V SKMS sa zloženiny s týmto bázoidom neuvádzajú. V SCS sa nachádzajú tri heslá (*sexagezimálny*, *sexagón*, *sextakord*), vlastný komponent ako samostatné heslo sa v SCS neuvádza.

³¹ Pravda, v tejto lexéme je numerálny význam demotivovaný; porov. synchronný význam „základná vlastnosť, jadro veci“ a pôvodný význam *quinta essentia* „piaty element, piate súcno“, t. j. aristotelovský éter; popri vode, zemi, vzduchu a ohni (lat. *quinta essentia* je kalkom z gr. *πέμπτη οὐσία* – *pempte ousia*).

³² Variant *sex-* súvisí so základnou číslovkou *sex* „šesť“, formu *sexa-* možno dať do súvisu so základnou číslovkou 60 (*sexāgintā*). Vokál *a* figuruje aj v niektorých jednoduchých motivovaných lexémach. Variant *sext-* pochádza z latinskej radovej číslovky *sextus*, *sexta*, *sextum* „šiesty, šiesta, šieste“. Segment *o* nie je v latinčine doložený ani v kompozitných, ani v jednoduchých lexémach. V skloňovaní radovej číslovky pri maskulínach a neutrách je prítomná pádová prípona *-ō*, ale dávať ju do súvislosti s týmto vokálom v niekoľkých slovenských kompozitných lexémach zrejme nemá veľké opodstatnenie. Skôr by mohlo ísť o analógiu s inými lexémami s komponentom *-lógia* a interfixom *o*. Prítomnosť variantu *sexta-*

V SNK sa nachádzajú lemy *sextakord* (4), *sextalógia/sextológia* (3), v AR sú to lemy *sextakord* (20), *sextalógia/sextológia* (14), *sextahydrát* (1).

Bázoid sa spája: a) s cudzími radixmi, resp. základmi (*sextakord*, *sextahydrát*); b) s inými bázoidmi (*sextalógia/sextológia*, *sexénium*).

4.7. VÝZNAM „SEDEM“

4.7.1. *Hepta-, hept-*

Bázoid *hepta-* je gréckeho pôvodu: *ἑπτά* (*heptá*) „sedem“ (SCS uvádza heslo v podobe *hepta-*). Má význam „sedem, sedemnásobný“. SKMS ho neuvádza, v SCS sa nachádza šesť hesiel (napr. *heptaéder*, *heptagón*, *heptachord*, *heptóda*).

V SNK sa nachádzajú štyri lemy s frekvenciou 5 a viac výskytov: *heptameron* (17), *heptahydrát* (9), *heptarchia* (6), *heptalógia* (6). Ďalšie majú nižšiu frekvenciu: napr. *heptagón* (4), *heptachlór* (2).

Bázoid *hepta-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi cudzieho pôvodu (*heptahydrát*, *heptachlór*); b) s inými bázoidmi (*heptarchia*, *heptalógia*).

4.7.2. *Septa-, sept-*

Bázoid *sept-* je latinského pôvodu (*septem* „sedem“) a má význam „sedem“. SKMS neobsahuje zloženiny s týmto bázoidom, SCS uvádza dve heslá (*septakord*, *septentrionálny*), vlastný komponent ako samostatné heslo sa v SCS neuvádza.

V korpuse sa nachádza jedna lema s frekvenciou 5 a viac výskytov: *septakord* (25), ďalšie majú frekvenciu menej ako 5 výskytov: *septagram* (3) a ďalšie hapax legomena.

Bázoid *sept-* sa spája: s radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*septakord*); b) s inými bázoidmi (*septagram*, *septalógia*).

4.8. VÝZNAM „OSEM“

4.8.1. *Okta-, okto-*

Bázoid *okta-*, *okto-* je grécko-latinského pôvodu: gr. *ὀκτώ* (*októ*), lat. *octō* „osem“ (SCS zachytáva heslový komponent v podobe *okta-*). Pri variante *okto-* môžeme uvažovať o grécko-latinského pôvode, pri variante *okta-* sa prikláňame ku gréckemu pôvodu.³³ SKMS zloženiny s týmto komponentom neuvádza, v SCS sa spracúva 13 hesiel (napr. *oktadekán*, *oktaéder*, *oktastich*, *otastylos*, *októgón*).

v lexémach z oblasti chémie možno rovnako pripísať analógiu s frekventovanými názvami obsahujúcimi iné numerálne bázoidy (napr. *pentahydrát*, *hexahydrát* ap.). V latinskej slovnej zásobe sa nachádza niekoľko lexém utvorených od slovotvorného základu *sext-* formantom obsahujúcim vokál *a* (*-ārius*, *-ans*), ide však o jednoduché lexémy, nie kompozitné. Preto v slovenčine uvažujeme o analógii.

³³ V gréčtine sa samostatne používala základná číslovka *ὀκτώ* (osem), v zloženinách forma *ὀκτά-*, pred vokálom redukovaná na *ὀκτ-*. V latinčine bola situácia podobná: základná číslovka v podobe *octo* sa používala samostatne a je prítomná aj vo vyšších numeráliách rôzneho druhu. V zloženinách sa však

V korpuse sa nachádza 10 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 127 výskytov): *oktaéder* (46), *oktobas* (12), *oktogón/oktagón* (13), *oktokoptéra/octoptéra* (9), *oktenol* (9), *oktamér* (8), *oktogén* (7), *oktoecho* (7), *oktosylab* (5), *oktahydrát* (5). Približne 70 % lem má počet výskytov menej ako 5.

Bázoid *okta-/okto-* sa spája: a) s inými bázoidmi (*oktamér, oktopód*); b) ojedinele s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*oktoecho*) a domáceho pôvodu (*oktozvuk*).

4.9. VÝZNAM „DEVÄŤ“

4.9.1. *Ennea-*

Tento bázoid je gréckeho pôvodu: *έννέα* (*ennéa*) „deväť“ a má význam „deväť“. Ide o zriedkavý bázoid, slovenské slovníky lexémy s týmto komponentom ani samotný komponent neuvádzajú. V SNK je prítomný iba v leme *enneagram* (32), kde sa spája s bázoidom *-gram* cudzieho pôvodu. AR obsahuje dve lemy: *enneagram* (214), *enneatyp* (2).

4.9.2. *Nona-, non-*

Bázoid *nona-* je latinského pôvodu (lat. *nonus* „deväť“) a má význam „deväť, deväťnásobný“ (v SCS má heslo podobu *nona-*). SKMS ani SCS lexémy s týmto bázoidom neobsahujú. Vo VSCS sa nachádzajú štyri heslá (*nonadekán, nonagezimálny, nonakontán, nonakozán*).

V korpusoch je tento bázoid raritný. V SNK sa nachádza len jedna lema s frekvenciou viac ako 5 výskytov: *nonoxynol* (11). Ďalšie dve sú raritné: *nonapeptid* (2), *nonoxyl* (1). V AR sú to lemy *nonapeptid* (13), *nonalógia* (3), *nonahydrát* (3), *nonagón* (3), *nonamér* (2) a niekoľko hapax legomena.

Tento komponent sa spája: a) s inými bázoidmi (*nonalógia, nonagón*); b) s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*nonapeptid, nonafluór*).

4.10. VÝZNAM „POL, POLO-“

4.10.1. *Hemi-*

Bázoid *hemi-* je gréckeho pôvodu: *έμι* (*hémi-*) „pol“. Má význam „polovica, pol-“ (porov. aj heslo v SCS). V SKMS sa nachádza pod heslom **HEMI** v dvoch hniezdach (**hemi-plég-i-a, hemi-sfér-a**), SCS obsahuje 21 hesiel (napr. *hemiatrofia, hemikaryón, hemimorfít, hemiparéza*).

V SNK sa nachádza 14 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 1 701 výskytov): *hemisféra* (1 413), *hemicelulóza* (133), *hemiparéza* (55), *hemiplégia* (30), *hemicelulóza* (16), *hemilaminektómia* (11), *hemihydrát* (7), *hemimorfít* (6), *hemicyk-*

využíval interfix *-i-* (napr. *octipes* „osemnohý“). Pri druhej číslovke *octuplus* (zastupuje aj chýbajúcu násobnú číslovku) sa používa interfix *-u-*.

lus/hemicyclus (5), *hemizygot* (5), *hemikolektómia* (5), *hemiparazit* (5), *hemicelulolytický* (5), *hemipelagický* (5).

Tento bázoid sa spája: a) najmä s plnohodnotnými radixmi, resp. základmi cudzieho pôvodu (*hemisféra*, *hemiparazit*, *hemiprotéza*, *hemikryštalický*); b) menej s inými bázoidmi (*hemiplégia*, *hemikrania*).

4.10.2. **Semi-**

Bázoid *semi-* je latinského pôvodu (*semī* „pol-, polo-„) a má význam „pol-, polo-, polovičný“ (porov. aj v SCS heslo *semi-*). SKMS obsahuje jedno hniezdo pod heslom **SEMI** reprezentované lexémou **semi-fin-ál:e**«. SCS uvádza 15 hesiel (napr. *semiduplex*, *semikolón*, *semipolárny*, *semiterestrický*).

V korpuse sa nachádza 25 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov, napr. *semifinále* (64 876), *semikontakt/semicontact* (139), *semiklasický* (46), *semiperiféria* (32), *semipermeabilný* (28), *semikadencia* (18), *semihegemónia* (9), *semiséria* (9), *semireliéf* (9), *semiprezidentský* (9), *semiflexia* (7), *semicirkulárny* (7), *semifeudálny* (6). Viac ako 82 % lem má frekvenciu výskytu menej ako 5.

Bázoid *semi-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*semivarieta*, *semivegetarián*, *semimobilný*, *semiaridný*), výnimočne domáceho pôvodu (*semiprvočíslo*, *semiprostredie*).

4.11. VÝZNAM „MNOHO“

4.11.1. **Poly-**

Bázoid *poly-* je gréckeho pôvodu: (*polys* „mnohý“). Má významy: 1. „mnohý, početný, rôzny“; 2. „zlúčenina niekoľkokrát substituovaná alebo vyskytujúca sa v zloženom molekulovom stave“. Druhý význam sa viaže na odborné termíny z oblasti chémie (v SCS sa uvádza len prvý význam v hesle *poly-*). V SKMS je 18 hniezd pod heslom **POLY** (**poly-ekran-ø**, **poly-ester-ø**, **poly-glot-ø**, **poly-histor-ø**, **poly-mér-ø**, **poly-am-id-ø**, **poly-et-yl-én-ø**, **poly-fón-i-a**, **poly-gam-i-a**, **poly-graf-i-a**, **poly-morf-izm-us**, **poly-prop-yl-én-ø**, **poly-styr-én-ø**, **poly-te-izm-us**, **poly-techn-ik-a**, **poly-tem-at:ic-k-ý**, **poly-ur-et-án-ø**, **poly-vinyl-chlor-id-ø**). SCS uvádza 191 hesiel (napr. *polyéder*, *polygón*, *polykracia*, *polykryštál*, *polysulfid*, *polyteizmus*, *polyvília*).

V korpuse sa v oboch významoch nachádza 158 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu ide o 20 810 výskytov):

Vo význame č. 1 je to 103 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 12 302 výskytov), napr. *polyfunkčný* (4 915), *polygraf* (1 003), *polygrafia* (668), *polyhistor* (659), *polygón* (659), *polygamia* (437), *polysémia* (368), *polyfónia* (318), *polymorfizmus* (238), *polytechnika* (204), *polyteizmus* (197), *polyglot* (182), *polynóm* (179), *polytextia* (176), *polyfunkcia* (147), *polychrómia* (117), *polytrauma* (106); *polyneu-*

ropatia (85), *polygram* (82), *polylóg* (36), *polytematický* (72), *polycystický* (61), *polyfyletizmus* (17), *polycytémia* (16), *polysyndeton* (14), *polyfág* (8), *polyklonálny* (8), *polyrytmus* (7), *polymodálny* (5). Takmer 70 % lemm má počet výskytov menej ako 5.

Vo význame č. 2 je to 55 lemm s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 8 508 výskytov), napr. *polystyrén* (2 529), *polymér* (1 672), *polyester* (708), *polysacharid* (613), *polyetylén* (419), *polypropylén* (310), *polynenasýtený* (275), *polyuretán* (261), *polyfenol* (254), *polykarbonát/ polycarbonát* (161), *polyvinylchlorid* (160), *polyméráza* (142), *polyamid* (140), *polypeptid* (135), *polymetalický* (100), *polybutén* (69), *polyfosfát* (15), *polysulfid* (13), *polyproteín* (5).

Bázoid *poly-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*polyéter*, *polykultúra*, *polyhybrid*, *polyvalencia*, *polymetalický*, *polytematický*), ako aj domáceho pôvodu (*polykyselina*, *polynenasýtený*, *polyživica*); b) s inými bázoidmi (*polymér*, *polylóg*, *polylexia*, *polygýnia*).

4.11.2. *Multi-*

Bázoid *multi-* pochádza z latinčiny (*multus* „mnohý, početný“) a znamená „veľa, viac, mnoho, mnoho-, viac-, mnohonásobný“. SCS obsahuje 59 hesiel (napr. *multicyklón*, *multifokálny*, *multimodelovanie*), v SKMS sa pod heslom **MULT** spracúva šesť hniezd (s východiskovými motívami **mult-i-kár-a**, **mult-i-vitámín-ø**, **mult-i-mili-on-ár-ø**, **mult-i-[pro]ces-or-ø**, **mult-i-serv-is-ø**, **mult-i-later-ál:n-y**).

V korpuse sa nachádza 182 lemm s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 42 677 výskytov): napr. *multimediálny* (8 719), *multifunkčný* (6 731), *multiplex* (4 506), *multikino* (4 313), *multikultúrny* (3 404), *multimédia* (1 793), *multilaterálny* (1 267), *multimilionár* (1 022), *multietnický* (957), *multižánrový* (792), *multimiliardár* (205), *multivitámín* (199), *multidisciplinárny* (623), *multipolárny* (283), *multidimenzionálny* (203), *multimodálny* (184), *multivesmír* (149), *multikanálový* (97), *multiplatinový* (95), *multikultúra* (76), *multitalent* (59), *multisenzorický* (43), *multikonfesionálny* (38), *multiminerálny* (22), *multiinstrumentálny* (22), *multiverbizácia* (16), *multišampión* (14), *multi prípojka* (9), *multiefekt* (7), *multiklientský* (7), *multikoalícia* (7), *multitecko* (6), *multišportovec* (6), *multibalenie* (6).

Bázoid *multi-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*multivesmír*, *multimorbídita*, *multišampión*), ako aj domáceho pôvodu (*multivrstva*, *multidotyk*, *multibalenie*); b) s druhým komponentom v kombinácii so sufixom (adjektíva *multifokálny*, *multietnický*, *multifaktoriálny*, *multiodborový*); c) menej často s inými bázoidmi (*multikoptéra*, *multifréria*, *multitasking*).

4.11.3. *Pluri-*

Bázoid *pluri-* pochádza z latinčiny (*plūs*, gen. *plūris* „viac, väčšmi“, čo je komparatív lat. *multum*, porov. 4.11.2) a znamená „veľa, viac, rôzny“. SCS obsahuje päť

hesiel (*plurifokálny, plurilaterálny, pluripara, pluripotencia, plurivalent*), v SKMS sa pod heslom **PLUS / PLUR** nespracúva žiadna kompozitná lexéma.

V korpuse sa nachádza 5 lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (spolu 165 výskytov): *pluripotentný* (96), *pluricentrický* (29), *plurilingvizmus* (25), *pluripotencia* (7), *pluricentrizmus* (8).

Bázoid *pluri-* sa spája: a) s plnohodnotnými radixmi, resp. slovotvornými základmi cudzieho pôvodu (*pluripotencia*); b) s druhým komponentom v kombinácii so sufixom (*pluricentrický*).

5. SUMARIZÁCIA

5.1. FREKVENČNÁ CHARAKTERISTIKA

Kompletný prehľad o frekvenčnom zastúpení jednotlivých bázoidov v Slovenskom národnom korpuse (SNK) a v Slovníku cudzích slov (SCS) ponúkajú tabuľky [2] (komponenty jednotiek SI) a [3] (ďalšie komponenty). Uvádza sa v nich počet lem s frekvenciou 5 a viac výskytov a sumárna frekvencia týchto lem v SNK. Pri údajoch týkajúcich sa SCS sa uvádza počet spracovaných hesiel s týmto komponentom, ako aj informácia, či sa daný bázoid spracúva ako samostatné heslo.

V prvej skupine medzi najproduktívnejšie bázoidy (t. j. komponenty s najväčším počtom exemplárov s frekvenciou 5 a viac výskytov v SNK) patria *mikro-* (290), *mega-* (179), *nano-* (50). Nie je náhodné, že na prvých dvoch miestach sa nachádzajú komponenty *mikro-* a *mega-*, ktoré okrem vlastného, presne stanoveného číselného významu, majú aj príbuzné významy (veľmi) malej miery (*mikrosúboj, mikroekonomika*) a (veľmi) veľkej miery (*megatender, megaakcia*³⁴). Jednotky s týmito významami sú pritom oveľa početnejšie. Skôr ako zaujímavosť možno spomenúť fakt, že ide o bázoidy vyjadrujúce numericky „zrkadlové“ hodnoty – milión a milióntinu, t. j. 10^6 (*mega-*), 10^{-6} (*mikro-*). Ďalšie bázoidy majú menej ako 20 takýchto lem: *kilo-* (17), *giga-* (12), *mili-* (11). Ostatné komponenty spadajú do pásma 10 a menej exemplárov. Bázoidov, ktoré nemajú ani jednu lemu s počtom výskytov 5 a viac, je sedem (*quetta-, ronna-, yotta-, zepto-, yokto-, ronto-, quecto-*).

Najvyššiu sumárnu frekvenciu všetkých jednotiek s počtom 5 a viac výskytov má bázoid *kilo-* (150 616), hoci počet takýchto lem je len 17. Dôvodom je to, že sem patrí úplne najfrekventovanejšia lema *kilometer* (121 606), ako aj tretia najpočetnejšia v skupine jednotiek SI: *kilogram* (27 119).

Z 24 bázoidov sa v SCS ako heslových spracúva 16. Nenachádzajú sa tam tie, ktoré vyjadrujú najväčšie a najmenšie násobky, t. j. boli zavedené v roku 1991 (*yotta-, zetta-, zepto-, yokto-*), resp. v roku 2022 (*quetta-, ronna-, ronto- zepto-*); porov. tab. [1]. Pochopiteľne, pri týchto sa v SCS neuvádzajú ani konkrétne lexémy. Potom je tu skupina bázoidov, ktoré sa síce v SCS ako heslové uvádzajú, ale bez

³⁴ Pre poľštinu a ruštinu porov. Pakuła-Borowiec (2013), Walczak (2016).

hesiel s konkrétnymi lexémami (*exa-*, *peta-*, *tera-*, *atto-*). Najviac hesiel je uvedených s bázoidom *mikro-* (163), čo korešponduje aj s korpusovými zisteniami (porov. vyššie). Ďalšie komponenty sú v SCS reprezentované oveľa menším počtom hesiel: *kilo-* (14), *nano-* (12), *mili-* (9), *mega-* (8), *deka-* (8).³⁵

[2] Výskyt bázoidov pomenúvajúcich násobky jednotiek SI v SNK a SCS

bázoid	SNK		SCS	
	lemy (5 a viac výskytov)	výskyty spolu	počet hesiel	komponent – heslo
quetta-	0	0	0	nie
ronna-	0	0	0	nie
yotta-	0	0	0	nie
zetta-	1	15	0	nie
exa-	2	57	0	áno
peta-	5	218	0	áno
tera-	9	689	0	áno
giga-	12	2 690	4	áno
mega-	179	13 228	8	áno
kilo-	17	150 616	14	áno
hekto-	4	2 294	5	áno
deka-	3	512	8	áno
deci-	4	2 446	4	áno
centi-	4	46 042	6	áno
mili-	11	8 515	9	áno
mikro-	290	48 728	163	áno
nano-	50	2 872	12	áno
piko-	4	61	4	áno
femto-	3	49	1	áno
atto-	1	6	0	áno
zepto-	0	0	0	nie
yokto-	0	0	0	nie
ronto-	0	0	0	nie
quecto-	0	0	0	nie

³⁵ V tabuľke uvádzame len základné podoby bázoidov, nie všetky varianty.

V druhej skupine medzi najproduktívnejšie bázoidy (t. j. komponenty s najväčším počtom exemplárov s frekvenciou 5 a viac výskytov v SNK) patria *multi-* (182), *poly-* (158), *mono-* (131). Nasledujú bázoidy s počtom exemplárov v rozpätí 50 – 100: *tri-* (80), *di-* (71), *bi-* (65). V rozpätí 10 – 30 exemplárov sa nachádzajú bázoidy *tetra-* (29), *semi-* (25), *penta-* (19), *uni-* (16), *hexa-* (14), *hemi-* (14), *duo-* (10), *kvadr-* (10), *okta-* (10). Menej ako 10 exemplárov majú bázoidy *amfi-* (5), *hepta-* (4), *kvint-* (2), *ambi-* (1), *sept-* (1), *ennea-* (1), *nona-* (1). Ani jednu takúto lexému nemá komponent *sext-*.

Medzi tri komponenty s najvyššou sumárnou frekvenciou patria *bi-* (79 613), *semi-* (65 338), *mono-* (61 144).

Z 23 bázoidov sa v SCS ako heslových spracúva 18. Nenachádza sa tam šesť komponentov (*kvadr-*, *ambi-*, *ennea-*, *sept-*, *sext-*, *pluri-*). Konkrétne lexémy sa však neuvádzajú len s komponentom *ennea-*. Komponent *multi-*, ktorý má podľa SNK najvyšší počet lem s frekvenciou 5 a viac výskytov (182), je v SCS zastúpený 59 heslami, čo predstavuje piate miesto. Viac jednotiek majú v slovníku komponenty *poly-* (191), *mono-* (138), *tri-* (102), *di-* (84). Viac ako 20 hesiel majú v slovníku ešte komponenty *tetra-* (51), *bi-* (50), *penta-* (21), *hemi-* (21); porov. [3].

[3] Výskyt ďalších bázoidov s numerálnym významom v SNK a SCS

bázoid	SNK		SCS	
	lemy (5 a viac výskytov)	výskyty spolu	počet hesiel	komponent – heslo
mono-	131	61 144	138	áno
uni-	16	21 145	15	áno
di-	71	17 621	84	áno
amfi-	5	249	17	áno
ambi-	1	1 029	7	nie
bi-	65	79 613	50	áno
duo-	10	4 014	9	áno
tri-	80	21 931	102	áno
tetra-	29	1 335	51	áno
kvadr-	10	300	11	nie
penta-	18	699	21	áno
kvint-	2	203	3	áno
hexa-	14	546	9	áno
sext-	0	0	3	nie
hepta-	4	38	6	áno
septa-	1	25	2	nie
okta-	10	127	13	áno

ennea-	1	32	0	nie
nona-	1	11	0	áno
hemi-	14	1 701	21	áno
semi-	25	65 338	15	áno
poly-	158	20 810	191	áno
multi-	182	42 677	59	áno
pluri-	5	165	5	nie

Pokiaľ ide o konkrétne jednotky (uvádzame tie s počtom výskytov viac ako 2 000), medzi najfrekvencovanejšie zo skupiny SI patria: *kilometer* (121 606), *centimeter* (45 985), *kilogram* (27 119), *milimeter* (8 515), *hektoliter* (2 259), *megawatt* (2 162). Spomedzi jednotiek s príbuzným významom týchto komponentov sú to lemy *mikrofón* (11 886), *mikroorganizmus* (5 188), *mikroregión* (3 718), *mikroskop* (3 158), *mikrobus* (2 148); bližšie porov. tab. [4].

V druhej skupine medzi najfrekvencovanejšími figurujú (opäť ide o jednotky s počtom výskytov viac ako 2 000): *semifinále* (64 876), *bicykel* (50 658), *uniforma* (18 198), *monografia* (13 258), *monopol* (12 200), *dilema* (11 283), *monarchia* (10 799), *multimediálny* (8 719), *biatlon* (8 127), *trilógia* (7 631), *bilaterálny* (6 843), *multifunkčný* (6 731), *monológ* (6 296), *monopost* (4 947), *polyfunkčný* (4 915), *multiplex* (4 506), *multikino* (4 313), *multikultúrny* (3 404), *monotónny* (3 343), *triatlon/triathlon* (3 818), *bienále* (3 589), *tripartita* (3 391), *bilingválny* (3 201), *polystyrén* (2 529), *dióda* (2 279); porov. tab. [5].

V druhej skupine sú jednotky s frekvenciou viac ako 2 000 výskytov početnejšie, čo je pochopiteľné. Ide totiž o pomenovania (terminologické, determinologizované či neterminologické) s potenciálom širšieho komunikačného záberu než jednotky z prvej skupiny, ktoré dominantne patria do uzavretejších komunikačných registrov v rámci komunikačnej sféry vedy a techniky.

[4] Najfrekvencovanejšie lexémy s bázoidmi pomenúvajúcimi násobky jednotiek SI v SNK (viac 2 000 a viac výskytov)³⁶

lema	frekvencia
kilometer	121 606
centimeter	45 985
kilogram	27 119
mikrofón*	11 886
milimeter	8 515
mikroorganizmus*	5 188
mikroregión*	3 718

³⁶ Hviezdičkou * sú označené lemy s bázoidom *mikro-* s významom „(veľmi) malý“.

mikroskop*	3 158
hektoliter	2 259
megawatt	2 162
mikrobus*	2 148

[5] Najfrekventovanejšie lexémy s ďalšími bázoidmi s numerálnym významom v SNK

lema	frekvencia
semifinále	64 876
bicykel	50 658
uniforma	18 198
monografia	13 258
monopol	12 200
monarchia	10 799
dilema	11 283
multimediálny	8 719
biatlon	8 127
trilógia	7 631
bilaterálny	6 843
multifunkčný	6 731
monológ	6 296
monopost	4 947
polyfunkčný	4 915
multiplex	4 506
multikino	4 313
multikultúrny	3 404
monotónny	3 343
triatlon/triathlon	3 818
bienále	3 589
tripartita	3 391
bilingválny	3 201
polystyrén	2 529
dióda	2 279

5.2. SYSTÉMOVO-PARADIGMATICKÁ CHARAKTERISTIKA

Numerálne internacionalizmy sa prirodzene zapájajú do širokej škály paradigmatických vzťahov. V nasledujúcej časti spomenieme aspoň niektoré z nich, pričom si zvlášť všimame paradigmatické vzťahy v skupine jednotiek SI a mimo jednotiek SI.

5.2.1. Paradigmaticosť pomenovaní v skupine jednotiek SI

Je známe, že terminotvorba je zámerná činnosť, pričom princípy tvorenia odborných termínov a terminologických skupín sa riadia potrebami presného a syste-

matickeho pomenovania v konkretnej oblasti vedeckeho poznania. Prirodzene, tyka sa to aj skumanych bazoidov na vyjadrenie nasobkov jednotiek SI, ktoré sa tvoria a používajú pod kuratelou medzinárodnej inštitúcie, Medzinárodný úrad pre miery a váhy. Paradigmatickosť v tejto skupine pramení jednak zo spôsobu utvorenia a etymológie komponentov, jednak zo vzťahov medzi nimi. Tak sa dosahujú základné vlastnosti kladené nielen na odborné termíny, ale, ako ukazuje skúmaná vzorka, aj na ich slovotvorné komponenty. Ide o tieto javy:

- Etymón bazoidov *tera-* (10^{12}) až *quetta-* (10^{30}) je založený na násobkoch čísla tri tretej mocniny čísla 10, napr. *tera-* „štyri“: $3 \times 4 = 12$, t. j. 10^{12} , *peta-* „päť“: $3 \times 5 = 15$, t. j. 10^{15} , *exa-* „šest“: $3 \times 6 = 18$, t. j. 10^{18} atď.³⁷

- Koncové *-a* sa používa pri jednotkách vyjadrujúcich násobky od *mega-* väčšie (*mega-*, *giga-*, *tera-*, *peta-*, *exa-*, *zetta-*, *yotta-*, *ronna-*, *quetta-*). Konové *-o* sa používa pri jednotkách vyjadrujúcich časti od *mikro-* menšie (*mikro-*, *nano-*, *piko-*, *femto-*, *atto-*, *zepto-*, *yokto-*, *ronto-*, *quecto-*).

- Bázoidy schválené ako posledné v poradí (v rokoch 1991 a 2022) a pomenovávajúce „zrkadlové“ hodnoty majú súvzťažné, z rovnakých etymónov utvorené korene: *zetta-* (10^{21}) : *zepto-* (10^{-21}), *yotta-* (10^{24}) : *yokto-* (10^{-24}), *ronna-* (10^{27}) : *ronto-* (10^{-27}), *quetta-* (10^{30}) : *quecto-* (10^{-30}).

Pri neterminologických významoch niektorých komponentov sa stretávame so synonymizáciou jednak na úrovni významu „veľmi veľký“, ako aj pri význame „veľmi malý“ s prípadnou intenzifikáciou týchto významov (ako príklady uvádzame aj okazionalizmy), napr. *tera-* : *giga-* : *mega-* (*terabordel* – *gigabordel*, *gigahit* – *megahit*, *gigakonzert* – *megaonzert*); *mini-* : *mikro-* : *nano-*, prípadne ďalšie (*mikrota* – *piko*ta – *nano*ta – *femto*ta).

5.2.2. Paradigmatickosť pomenovaní mimo jednotiek SI

V tejto časti stručne opisujeme paradigmatické vzťahy bazoidov v pomenovaniach mimo jednotiek SI, konkrétne vzťahy na úrovni lexikálneho poľa, synonymie a antonymie.

5.2.2.1. Lexikálne pole

Zaradenosť do lexikálneho poľa, resp. onomaziologickej lexikálnej paradigmy (Dolník 2003, s. 87 – 88) determinuje samotný číselný význam komponentov, ktoré sa spájajú s rovnakým základom alebo bazoidom, čím vznikajú lexikálne miniparadigmy, napr. *dilógia* – *trilógia* – *tetralógia* – *pentalógia* – *hexalógia* – *heptalógia* – *oktalógia* – *nonalógia* – *dekalógia*, *tetraéder* – *pentaéder* – *hexaéder* – *heptaéder* –

³⁷ Na podobnom princípe vyjadrenia násobkov je založený Pelletierov systém zápisu veľkých čísel:^[16] *milión* – *miliarda*, *bilión* – *biliarda*, *trilión* – *triliarda*, *kvadrilión* – *kvadriliarda*, *kvintilión* – *kvintiliarda* atď.

oktaéder – polyéder, hemiplégia – triplégia – kvadriplégia, univariačný – bivariačný, dilema – trilema, unilaterálny – bilaterálny – trilaterálny – multilaterálny, monofong – difong – trifong, monogamia – bigamia – trigamia – polygamia, bifurkácia – trifurkácia, dichotómia – trichotómia, monológ – dialóg – trialóg – tetralóg, biatlon – duatlon – triatlon – kvadriatlon – pentatlon. V týchto prípadoch ide takmer vždy o sémantické vzťahy na úrovni koehyponymie (umelecké dielo: dilógia – trilógia atď., vokál: monofong – difong – trifong), pričom ojedinele sa do sémantického vzťahu môžu dostať internacionálne komponenty s domácimi komponentmi (semifinále – štvrtfinále – osemfinále – šestnásťfinále).

5.2.2.2. Synonymické vzťahy

Internacionálne numerické bázoidy sa do synonymických vzťahov zapájajú viacerými spôsobmi. Predpokladom synonymickosti celej lexémy je jednak synonymickosť a ekvivalentnosť viacerých prvých bázoidov, ako aj synonymickosť a ekvivalentnosť druhých základov, s ktorými sa numerálne bázoidy kombinujú. P. Mitter (2006, s. 74) v tejto súvislosti uvažuje o ekvivalentotvorných komponentoch (napr. *bi-* : *dvoj-*, *poly-* : *mnoho-*).

Internacionálne bázoidy môžu vstupovať do ekvivalentotvorného vzťahu:

a) navzájom pri zachovaní identického druhého základu (*polyfunkčný – multifunkčný, multivalent – plurivalent, multiverbizácia – pluriverbizácia*);³⁸

b) s domácim základom pri zachovaní identického druhého základu (*polyfunkčný – mnohofunkčný, monofunkčný – jednofunkčný, polytematický – mnohotematický*);

c) s domácim základom pri odlišnosti druhých základov z hľadiska pôvodu (*bifokálny – dvojohniskový, heptagón – sedemuholník, semiterestrický – polosuchozemský*);

Alternatívy a), b), c) sa môžu rôzne kombinovať, čím sa do synonymického vzťahu dostávajú viac ako dve lexémy, pričom ďalší člen radu môže pribudnúť na osi synonymných prvých základov domáceho pôvodu (*polyfunkčný – multifunkčný – mnohofunkčný – viacfunkčný, multilingválny – multijazykový – mnohojazykový – viacjazyčný, multinárodný – mnohonárodný – viacnárodný*).

Sumár jednotlivých kombinatorických alternatív ponúka tabuľka [6].

³⁸ Prírodzene, prítomnosť bázoidov s rovnakým významom automaticky neznamená vytvorenie synonymického vzťahu. Podstatný je lexikálny význam pomenovania ako celku; porov. napr. jednotky, pri ktorých synonymický vzťah nevzniká: *biatlon* „pretekárska disciplína zložená z behu na lyžiach a strelby“ – *duatlon* „preteky pozostávajúce z dvoch vytrvalostných disciplín, behu a jazdy na bicykli“.

[6] Typy synonymických ekvivalentov

bázoid	druhý základ	príklady
odlišný bázoid (internacionálny – internacionálny)	rovnaký základ	<i>polyfunkčný – multifunkčný</i>
odlišný bázoid (internacionálny – domáci)	rovnaký základ	<i>bikvadrát – dvojkvadrát, polyfunkčný – mnohofunkčný, multifarebný – mnohofarebný – viacfarebný</i>
rovnaký bázoid (internacionálny)	odlišný základ (internacionálny – domáci)	<i>multikonfesionálny – multináboženský, multilingválny – multijazykový</i>
odlišný bázoid (internacionálny – domáci)	odlišný základ (internacionálny – domáci)	<i>bilingválny – dvojjazyčný, bilaterálny – dvojstranný</i>

5.2.2.3. Antonymické vzťahy

Antonymia sa vyskytuje menej často ako synonymia. Je viazaná na niekoľko komponentov, pričom do protikladu sa dostávajú najmä významy: „jedno“ : „veľa“ (*monolingválny : polylingválny, monóm : polynóm, unilaterálny : multilaterálny, monospermia : polyspermia*), „jedno“ : „dva“ (*unilaterálny : bilaterálny*), „jedno“ : „dvojaký, ktorýkoľvek“ (*unilokalita : ambilokalita*).

5.3. KOMUNIKAČNÁ CHARAKTERISTIKA

Lexikálne jednotky s numerálnymi komponentmi sú zväčša registrovo a terminologicky motivované (k vymedzeniu porov. Ološtiak 2010, 2011, s. 267 – 279, Ološtiak 2015), t. j. ide o pomenovania preferenčne používané v komunikačnej sfére vedy (k vymedzeniu tejto sféry porov. Slančová 2022, s. 73 – 103). V nasledujúcej časti stručne uvedieme najčastejšie subsféry, v ktorých sa skúmané kompozitné jednotky vyskytujú.

Samotná prvá skupina bázoidov vyjadrujúcich numerálne modifikátory sa týka pomenovaní jednotiek SI, teda odborných termínov, ktoré sa systémovo používajú v oblasti fyziky (napr. *kilopascal, megapascal, gigawatt, terajoule, nanogram, pikofarad, femtosekunda*), pričom neskôr boli adaptované aj iných oblastiach, najmä v informatike (napr. *kilobajt, megabajt, gigabajt, terabajt*).

Bázoidy s významami „dva“, „tri“ atď. (napr. *bi-, tri-, tetra-*³⁹) sa používajú v názvosloví organickej chémie, v chémii sa používa termín *násobiace predpony*, ktoré označujú počet rovnakých substituentov (napr. *1,2-dimetylyetyl, trichlór-*). K princípom tvorenia týchto názvov porov. napr. Heger – Devínsky (2000), Skalková et al. (2009),^[17] Prirodzene, v chemickej terminológii sa vyskytujú aj ďalšie

³⁹ Pre zložité fragmenty sa používajú bázoidy typu *bis-, tris-, tetrakis-, pentakis-* a i., ktorým sa v tejto štúdii nevenujeme.

exempláre, napr. *monoderivát, monomér, monosubstituovaný, polyadícia, polyvalencia, semimikroanalýza, semipolárny*.

Termíny s numerálnymi komponentmi sa používajú prakticky vo všetkých vedných odboroch (rámcové členenie podľa Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, cit. podľa Slančová 2022, s. 73): ide o prírodné, matematické, informatické a kybernetické vedy; technické vedy; lekárske a zdravotnícke vedy; pôdohospodárske, lesnícke a veterinárske vedy; spoločenské vedy; humanitné vedy; umelecké vedy a vedy o umení. Konkrétne uvádzame niektoré subsféry: matematika (*heptaéder, monóm, trinóm, oktaéder, trisekcia, trisekanta*), lekárstvo (*ambidexter, bisexuál, hemianestézia, hemiatrofia, hemiplégia, monobrachia, triplégia, polyneuritída*), farmakológia (*polyvakcína*), genetika (*trisómia, kvadivalent, polyhydrid, polysomatia*), biológia (*hemikaryón, hemiparazit, monoblast, amfibiont, pentaploid, semiterestický*), zoológia (*monofágia, monotop, unipara*), botanika (*hemikryptofyt, tetrametria, tetrapetálny*), ekológia (*polytop*), geológia (*hemidendrit, hemikryštalický, semipodzol, polygénny, polymiktný*), mineralógia (*hemiéder, hemimorfia, monokryštál, dichroizmus, digýra, polymetál*), meteorológia (*polymeter*), astronómia (*dichotómia, kvadruplet*), technika a elektrotechnika (*monočlánok, heptóda, októda, monostabilný, ambifónia, bipól, bistabilný*), doprava (*monoreil*), lodiarstvo (*trimarán*), kozmonautika (*diergol*), poľnohospodárstvo (*monokultúra*), architektúra (*pentastylos, oktastylos, monopteros*), numizmatika (*tetradrachma*), politológia, politika (*monokracia, bipolita, tripartita*), lingvistika (*diftong, semiokluzíva, semivokál, polygenéza, polyonymia, polysémia, polysyntetický*), literárna veda (*heptameter, oktosylab, oktastich, hemistich, amfibrach, monopódia*), hudobná veda (*hexachord, bitonálny, trisonáta, tetrafónia, polytonálny*), výtvarné umenie (*monotypia, polychrómovaný*), film (*polyekran*), etnografia (*unilokalita, ambilokalita*), šport (*semifinále, triatlon, kvadriatlon, pentatlon*).

Je prirodzené, že množstvo pomenovaní (rovnaké aj odlišné lexie) sa používa vo viacerých vedných odboroch, napr. *semipermeabilita* (chémia, biológia), *trimetal* (technika, polygrafia), *trimorfia* (mineralógia, chémia), *polyribozóm* (biológia, genetika), *polyméria* (chémia, botanika). Výrazné zastúpenie majú tiež lexémy, ktoré sa v lexicografických príručkách spracúvajú s funkčným kvalifikátorom *odb*. Ten sa v SSSJ používa v dvoch prípadoch: 1) pri pomenovaniach používaných v oblastiach, ktoré sa nevnímajú ako odbor vedy či techniky (verejná správa, technologické postupy a pod., napr. *alokácia, fixačný, dezén*); 2) pri pomenovaniach so širokým všeobecnovedným alebo všeobecnotechnickým významom, ktoré sú rozšírené v odbornom diskurze ako takom, teda nie sú viazané len na jednu vednú disciplínu či skupinu vedných disciplín (v rámci spoločenskovedných, prírodovedných či technických odborov; napr. *binárnosť, cyklizácia, divergentný*; zdôvodnenie porov. v úvode v prvom dieli SSSJ 2006, s. 36). V našom materiáli možno spomenúť napríklad tieto pomenovania s kvalifikáto-

rom odb.: *ambivalentný, monotónny, monotematický, unilaterálny, dichotómia, bipolárny, semiaridný, semihumidný, triplicita, polycentrický*.⁴⁰

5.4. ĎALŠIE POZNÁMKY

Z hľadiska ortografie zreteľne dominuje písanie *dovedna*; porov. *mikrosúboj* (437) – *mikro súboj* (7), *mikrouroveň* (151) – *mikro úroveň* (11), *megahviezda* (617) – *mega hviezda* (8), *megaúspech* (112) – *mega úspech* (7), *multifunkčný* (6 731) – *multi-funkčný* (4) – *multi funkčný* (1). V prípadoch nových alebo relatívne nových komponentov, ktorých frekvencia zatiaľ nie je vysoká a nie sú dostatočne adaptovateľné, je zastúpenie jednotlivých variantov vyrovnané, resp. v niektorých prípadoch dokonca prevažuje písanie osobitne; porov. výskyty v korpuse *Aranea*: *zeptogram* (2) – *zepto gram* (1), *zeptosekunda* (1) – *zepto sekunda* (3), *zettagram* (0) – *zetta gram* (1), *zettatona* (0) – *zetta tona* (1), *zettawatt* (0) – *zetta watt* (1). Ide o veľmi nízke výskyty v zóne hapax legomena, takže v takýchto prípadoch nemožno odporučiť danú formu len na základe samotných dokladov. Avšak, ako sme konštatovali, vzhľadom na to, že pri iných, etablovaných komponentoch sa pevne ustálilo písanie *dovedna*, odporúčame podoby typu *zeptosekunda, zettatona*.

Z hľadiska priezračnosti motivácie vo väčšine z analyzovaných pomenovaní je numerálny význam bázoidu zreteľný (*kilometer, terabajt, nanosekunda, monokultúra, bilaterálny, triatlon*) a proces demotivácie registrujeme výnimočne (napr. *kvintescencia, uniforma, semester, monografia, mikrofón, bicykel*).

V neposlednom rade sa do pozornosti ponúka problematika polysémie. Pri bázoidoch vyjadrujúcich násobky jednotiek SI sa polysémia vyskytuje v pásme 10^{-9} až 10^9 , t. j. týka sa komponentov *nano-*, *mikro-*, *centi-*, *deka-*, *hekto-*, *kilo-*, *mega-*, *giga-* (okrem *mili-*, *deci-*). Pri bázoidoch *kilo-*, *hekto-*, *deka-*, *centi-* ide o špecifikačný vzťah „číselný význam“ → „číselný význam týkajúci sa fyzikálnych veličín“. Pri bázoidoch *giga-*, *mega-*, *mikro-*, *nano-* sa ako východiskový uvádza význam veľkej miery (*giga-*, *mega-*), resp. malej miery (*mikro-*, *nano-*), ide o metaforicko-špecifikačný vzťah „veľká/malá miera“ → „presné číselné vyjadrenie veľkej/malej miery“. Okrem toho bázoid *mikro-* má aj tretí význam „súvisiaci s mikrofotografiou, mikrofotografický“ (*mikrosnímka*) a bázoid *nano-* má tretí význam „súvisiaci s nanotechnológiami“ (*nanomedicina*). Bázoidy v týchto prípadoch sekundárne nadobudli význam celej lexémy, ktorej sú súčasťou vo svojom prvotnom význame: *mikrofotografia* → *mikro-* „súvisiaci s mikrofotogra-

⁴⁰ Pravda, slovníky sa v používaní funkčných kvalifikátor pomerne často odlišujú, napr. *ambivalentný*: kniž. (KSSJ, SSSJ), kniž. a odb. (SCS), odb. (VSCS); *bifurkácia*: odb. (SSSJ), kniž. a odb. (SCS), kniž., vod., lek., ped., škol. (VSCS, pri každej lexii samostatný kvalifikátor); *monokracia*: polit., admin. (SSSJ), bez kvalifikátora (SCS), polit., odb. (VSCS). Dôvody, prečo je to tak, však v tejto štúdií neanalyzujeme.

fiou“, *nanotechnológia* → *nano-* „súvisiaci s nanotechnológiami“. ⁴¹ Porov. aj prípady nenumerálnych bázoidov typu *biologický* → *bio-* „biologický“ (*biomasa*), *automobil* → *auto-* „automobilový“ (*autolekárnica*).

6. ZÁVER

Lexikálne jednotky s internacionálnymi komponentmi s numerálnym významom patria medzi špecifické, prevažne registrovo a terminologicky príznakové pomenovania nielen z oblasti prírodných a matematických vied, akými sú fyzika, chémia, matematika a i., ale aj z ostatných oblastí vedeckého poznania (lekárske vedy, literárna veda, lingvistika, hudobná veda a i.). Potreba mať k dispozícii nové komponenty na pomenovanie číselných pojmov vedie k aktivizácii intencnej vedeckej slovtvorby, ktorá sa opiera o princípy jednoznačnosti a systémovosti; porov. nové bázoidy vyjadrujúce extrémne vysoké alebo extrémne nízke hodnoty fyzikálnych jednotiek, ale nielen tých (takáto potreba sa ukazuje najmä v oblasti informatických vied); porov. nové bázoidy *quetta-* (s významom 10^{30}), *ronna-* (10^{27}), *ronto-* (10^{-27}), *quecto-* (10^{-30}).

Z hľadiska miesta takýchto pomenovaní v komunikačnom priestore ide o pomerne heterogénnu skupinu. Na jednej strane sú tu exempláre, ktoré zásadne pokračujú svoj pôvodný komunikačný domicil a celkom bežne sa používajú vo väčšine komunikačných sfér (vrátane bežnej hovorenej komunikácie). Sú to lexémy ako napríklad *kilometer* (121 606), *semifinále* (64 876), *bicykel* (50 658), *centimeter* (45 985), *kilogram* (27 119), *uniforma* (18 198), *monografia* (13 258), *monopol* (12 200), *dilema* (11 283), *monarchia* (10 799). ⁴² Na druhej strane sa nachádza (prevažne) množstvo jednotiek s extrémne nízkym komunikačným využitím, úzko špecializované odborné termíny (*polychrónia*, *tributyléder*, *tetragýra*, *megafauna*), hapax legomena a okazionalizmy (*kvadrilema*, *polykracia*, *pentachlór*, *monoandria*). Osobitne sa žiada spomenúť okazionalizmy s významom veľmi veľkej miery alebo veľmi malej miery typu *terabordel*, *megauhorka*, *giganáhoda*; *mikrobalenie*, *nanosukňa*, *pikotáva*.

Medzi týmito krajnými pólmi sa prirodzene nachádza celá škála jednotiek s rozličným komunikačným využitím.

Jednotky s numerickým bázoidom majú dominantne grécky a/alebo latinský pôvod. Predstavujú výraznú skupinu, na ktorej možno pozorovať internacionalizačné tendencie v podobe viacerých javov. Predovšetkým je to podskupina jednotiek s výlučnou existenciou (t. j. bez synoným domáceho pôvodu), pri ktorých prítvore-

⁴¹ *Nanotechnológia* „odbor vedeckého výskumu zaoberajúci sa tvorbou i využívaním technológií v meradle rádovo nanometrov (miliardtín metra)“ (sémantizácia podľa SSSJ) → *nano-* „súvisiaci s nanotechnológiami“, napr. *nanoveda* „medicínska aplikácia nanotechnológie“.

⁴² Uvádzame lemy s frekvenciou viac ako 10 000 výskytov v korpuse prim-public-8.0-all.

nie domácich ekvivalentov nie je potrebné. Utvorením/prevzatím internacionalizmu sa nominačná potreba uspokojuje dostatočne. Ako bolo spomenuté, ide najmä o jednoznačne definované odborné termíny (*kilotona, megajoule, miliampér, disacharid, hexahydrát*). V ďalšej, početne menej zastúpenej skupine sa prejavujú tendencie k vyvažovaniu, keď popri internacionalizmoch fungujú analogické synonymá utvorené z domácich zdrojov (*diftong – dvojhĺska, bilaterálny – dvojstranný, monogamia – jednoženstvo, pentagón – päťuholník*). Miera vyvažovania na osi domáce – internacionálne má pritom viacero podôb. Aj pri analýze tejto skupiny sa ukazuje, že okrem dichotómie *domáce – internacionálne* je potrebné počítať aj s trichotómiou *internacionálne – hybridné – domáce*; porov. napríklad synonymá typu *multilingválny – multijazykový – mnohojazykový*, ďalej hybridné jednotky, pri tvorení ktorých dochádza ku kombinácii internacionálny bázoid + domáci základ (*multinárrodný, polynárrodnostný*⁴³), ako aj synonymá, pri ktorých do konkurenčného vzťahu vstupuje prvý komponent pri zachovaní druhej zložky (*monofunkčný – jednofunkčný, polytematický – mnohotematický*).

V štúdií sme načrtli fungovanie vybratej skupiny internacionálnych jednotiek z viacerých hľadísk (etymologické, jazykovo-štruktúrne, sémantické, nominačno-slovtvorné, frekvenčné, kombinačné, komunikačné), čo však neznamená, že ide o vyčerpávajúcu analýzu. Téma vyjadrenia číselných pojmov prostredníctvom internacionálnych komponentov či celých lexikálnych jednotiek je stále aktuálna, pričom internacionalizácia je v tomto segmente zastúpená veľmi výrazne (stačí napríklad vziať do úvahy jazykové stvárnenie veľkých číselných pojmov typu *sextilión* 10³⁶, *sextiliarda* 10³⁹, *septilión* 10⁴², *septiliarda* 10⁴⁵; porov. aj pozn. 37). Ukazuje sa, že prevzaté pomenovania sú v tejto oblasti z hľadiska jazykovej ekonomie výhodnejšie. Spomedzi perspektív ďalšieho výskumu tohto výseku lexikálnej zásoby možno spomenúť napríklad analýzu nominačných vzťahov (najmä slovtvorby a abreviácie), internacionalizácie a spôsobov adaptácie v slovenčine či podrobnejší výskum komunikačno-pragmatických aspektov (napr. kreovanie a fungovanie sekundárnych významov, komunikačné využitie okazionalizmov s týmito bázoidmi a pod.).

Literatúra

- BROWN, R. J. C. (2019): On the nature of SI prefixes and the requirements for extending the available range. In: *Measurement*, 137, 339 – 343.
- BUZÁSSYOVÁ, K. – JAROŠOVÁ, A. (eds.) (2006): *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- DOLNÍK, J. (2003): *Lexikológia*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- FURDÍK, J. (1993): *Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter.

⁴³ Často ide o okazionalizmy, napr. *polyrozmerný, polyhláska, monoduchý, multiboháč, minižehlička*.

- FURDÍK, J. (2004): *Slovenská slovo tvorba (teória, opis, cvičenia)*. Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka.
- GLARE, P. G. W. et al. (1968): *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Oxford University Press. Dostupné na: <https://archive.org/details/aa.-vv.-oxford-latin-dictionary-1968>
- HEGER, J. – DEVÍNSKY, F. (2000): *Názvoslovie organických zlúčenín*. 2. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HORECKÝ, J. (1971): *Slovenská lexikológia. 1. Tvorenie slov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- JAROŠOVÁ, A. – BUZÁSSYOVÁ, K. (eds.) (2011): *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- JAROŠOVÁ, A. (ed.) (2015): *Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- JAROŠOVÁ, A. (ed.) (2021): *Slovník súčasného slovenského jazyka. O – Pn*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M. – POVAŽAJ, M. (eds.) (2003): *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4., dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda.
- KLESZCZOWA, K. (2015): Grammaticalization in Slavic word-formation. In: Müller, P. O. – Ohnheiser, I. – Olsen, S. – Rainer, F. (eds.): *Word-formation: an International Handbook of the Languages of Europe*. Volume 3. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1842 – 1853.
- KRÁLIK, L. (2015): *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: VEDA.
- MALÍKOVÁ, M. O. (1980): Zložené slová s kvantitatívnymi morfémmi s významom základných čísloviek (v ruštine a slovenčine). In: *Slavica Slovaca*, 15/3, 249 – 260.
- MALÍKOVÁ, M. O. (1982): Zložené slová s grécko-latinskými morfémmi označujúcimi presný počet. In: *Československá rusistika*, 27, 153 – 158.
- MALÍKOVÁ, M. O. (1983a): Grécko-latinské kvantitatívne morfémy v zložených slovách (na materiáli slovenčiny a ruštiny). In: *Slavica Slovaca*, 18/1, 30 – 44.
- MALÍKOVÁ, M. O. (1983b): Sémantika kvantitatívnych morfémm označujúcich malý rozsah, malú mieru, malý počet (v ruštine a v slovenčine). In: *Slavica Slovaca*, 18/3, 241 – 256.
- MITTER, P. (2003): *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.
- MITTER, P. (2006): *Kompozice v kontextu současné češtiny*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.
- OLOŠTIAK, M. (2010): Registrová motivácia lexikálnych jednotiek (o vzťahu medzi pojmami lexikálna zásoba, register, sociolekt). In: *Jazykovedný časopis*, 61/1, 31 – 42.
- OLOŠTIAK, M. (2011): *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: FF PU v Prešove.
- OLOŠTIAK, M. (2015): O terminologickej motivácii v lexike. In: Mislovičová, S. (ed.): *Jazyková kultúra a terminológia. Zborník štúdií venovaný Matejovi Považajovi*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 56 – 84.
- OLOŠTIAK, M. – VOJTEKOVÁ, M. – ORIŇÁKOVÁ, S. (2018): *Slovo tvorná adaptácia a kompozitnosť v slovenčine*. Prešov: FF PU v Prešove.
- OLOŠTIAK, M. – VOJTEKOVÁ, M. (2021): Kompozitnosť a kompozícia (príspevok k charakteristike zložených slov na materiáli západoslovanských jazykov). In: *Slovo a slovesnosť*, 82/2, 95 – 117.
- PAKUŁA-BOROWIEC, J. (2013): Augmentative and Evaluative Morphemes *super(-)*, *ekstra(-)*, *mega(-)* and *hiper(-)* in Polish – a Corpus-based Analysis. In: *Studies in Polish Linguistics*, 8/1, 15 – 43.
- PETRÁČKOVÁ, V. – KRAUS, J. a kol. (2005): *Slovník cudzích slov (akademický)*. 2., dopl. a preprac. vyd. Prel. L. Balážová, J. Bosák, J. Genzor, I. Ripka, J. Skladaná. Ed. L. Balážová – J. Bosák. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.
- PRAŽÁK, J. M. – NOVOTNÝ, F. – SEDLÁČEK, J. (1980): *Latinsko-český slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- PRAŽÁK, D. – ŠÍRA, M. – VIČAR, M. (2015): On the future of SI prefixes. In: *Technological Forecasting & Social Change*, 95, 309 – 311.

- REJZEK, J. (2015): *Český etymologický slovník*. 3. vyd. Praha: LEDA.
- SKALKOVÁ, P. et al. (2009): *Organická chémia. Pracovný zošit*. Púchov: Fakulta priemyselných technológií v Púchove, Trenčianska univerzita A. Dubčeka.
- SLANČOVÁ, D. (2022): Komunikačná sféra vedy, popularizácie a aplikácie vedeckých a odborných poznatkov. In: Slančová, D. et al.: *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky (II)*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 73 – 103.
- SOKOLOVÁ, M. – MOŠKO, G. – ŠIMON, F. – BENKO, V. (1999): *Morfematický slovník slovenčiny*. Prešov: Náuka.
- SOKOLOVÁ, M. – OLOŠTIAK, M. – IVANOVÁ, M. et al. (2012): *Slovník koreňových morfémov slovenčiny*. 3., uprav. a dopl. vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove. (SKMS)
- ŠALING, S. – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z. (2008): *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava – Prešov: SAMO. (VSCS)
- ŠIMANDL, J. (ed.) (2016): *Slovník afixů užívaných v češtině*. Praha: Karolinum.
- ŠPAŇÁR, J. – HORECKÝ, J. (1993): *Latinská gramatika*. Bratislava: SPN.
- WALCZAK, M. (2016): *Греческие корни в лексическом составе русского и польского языков (семантический, словообразовательно-морфологический и стилистический аспекты)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Internetové zdroje

- [1] https://en.wikipedia.org/wiki/Binary_prefix (cit. 10. 9. 2023).
- [2] <https://www.etymonline.com/> (cit. 10. 9. 2023).
- [3] <https://korpus.sk/verejne-pristupne-korpusy-snk/> (cit. 31. 8. 2023).
- [4] <https://www.bipm.org/en/> (cit. 31. 8. 2023).
- [5] <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2000-206> (cit. 9. 9. 2023).
- [6] https://en.wikipedia.org/wiki/International_System_of_Units (cit. 31. 8. 2023).
- [7] Urban, F.: *Rozhodujeme sa, ako sa bude volat' 1000 (10²⁴) yottabajtov. Budeme sa vypravovat' do jurského parku?*. Dostupné na: <https://touchit.sk/rozhodujeme-sa-ako-sa-bude-volat-1000-1024-yottabajtov-budeme-sa-vypravovat-do-jurskeho-parku/252260> (cit. 10. 9. 2023).
- [8] <https://www.bipm.org/documents/20126/28433774/working-document-ID-11391/557541d9-fa11-56fb-7806-759fa2e69c7d> (cit. 31. 8. 2023).
- [9] <https://www.bipm.org/en/cgpm-2022/resolution-3> (cit. 31. 8. 2023).
- [10] <https://en.wiktionary.org/wiki/tera-> (cit. 1. 9. 2023).
- [11] <https://euractiv.sk/section/vzdelanie/news/nanocastice-cim-mensie-tym-menej-bezpecne-013610/> (cit. 31. 8. 2023).
- [12] <https://usma.org/si-prefixes-and-their-etymologies#locale-notification> (cit. 31. 8. 2023).
- [13] <https://www.etymonline.com/search?q=pico-> (cit. 31. 8. 2023).
- [14] <https://en.wiktionary.org/wiki/pico-> (cit. 31. 8. 2023).
- [15] <https://blog.sme.sk/korenko/veda-a-technika/nanotechnologie-alebo-kolko-anjelov-sa-zmesti-na-spicku-ihly> (cit. 31. 8. 2023).
- [16] https://sk.wikipedia.org/wiki/Ve%C4%Bek%C3%A9_%C4%8D%C3%ADsla (cit. 10. 9. 2023).
- [17] PUTALA, M. – SALIŠOVÁ, M. – VENCEL, T. (2015): *Názvoslovie organických zlúčenín*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského. Dostupné na: https://fns.uniba.sk/fileadmin/prif/chem/kor/vyuka/Nazvoslovie_org_zl_ed2015.pdf (cit. 11. 9. 2023).